

XVI. YÜZYILDA TEKE SANCAĞI'NDAKİ KONAR-GÖÇERLERİN DEMOGRAFİK DURUMU ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Dr. A.Latif ARMAĞAN *

Osmanlı toplumunu meydana getiren en önemli unsurlardan biri de hiç şüphesiz yaylak ve kışlakları arasında yarı-göçebe bir hayat yaşayan konar-göçerlerdir. Arşiv belgelerinde aşiret, cemâat, oymak gibi isimlerle geçen konar-göçerler, yaşadıkları hayat tarzına göre mevsimden mevsime yaylak ve kışlakları arasında sürekli olarak hareket etmektedirler. Yaylak ve kışlak bölgeleri bazen birbirinden çok uzakta bulunmaktadır. Erzurum yaylalarına, Fırat nehrinin çıktığı yerlere yaylamaya giden bir oymak, kışlak için Suriye çöllerine kadar inmekteydi. Genellikle hayvancılıkla uğraşan konar-göçerler, sürülerine otlak bulmak endişesi ile göçebe bir hayat yaşamak zorunda kalmışlardır. Bunda yetiştirdikleri at, koyun, keçi, katır, sığır ve deveden ibaret sürülerine otlak ve su bulmak kadar, onlara bağlı hayatlarını devam ettirmek endişesi de saklıdır.¹ Konar-göçer aşiretler genellikle, yazın köyler, harabeler veya eski iskan mahalleri yakınındaki yaylaklarında konaklarlar, kışları ise şehir ve kasabaların civarında bulunan kışlaklarda geçirirlerdi.²

Yaşam tarzı bakımından konar-göçerler, göçebe hayat yaşayan diğer unsurlardan büyük farklılıklar göstermektedir. Gerçek anlamda göçebe hayatı yaşayan aşiretlere göre, bazı konar-göçer grupların, yazın hayvancılıkla uğraşmalarının yanında, kışlaklarında ekinlik, yani bir tür basit ziraat yaptıkları da görülmektedir.³ İşte bu nedenle, göçebelikle

* A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü.

¹ Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretleri İskân Teşebbüsü (1691-1696)*, İstanbul 1963, s.11.

² Evliyâ Çelebî, *Seyahatnâme*, C.IX, İstanbul 1938, s.341; Bu konuda ayrıca bkz. C.Orhonlu, *a.g.e.*, s.11.

³ Yusuf Halaçoğlu, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, Ankara 1991, s.14; C.Orhonlu, *a.g.e.*, s.12; Faruk Sümer, bunla-

yerleşik hayat arasında bir ara şekle sahip bulunan ve tam bir göçebe yaşam tarzı içinde olmayan konar-göçerler için kânunnâmelerde ve resmî kayıtlarda genellikle "konar-göçer" tabiri kullanılmıştır.⁴

Konar-göçerler, reâyâsını sürekli denetim altında bulundurmak isteyen Osmanlı İmparatorluğu'nun merkezîyetçi idare tarzına aykırı olarak kanunnâmelerde, "Yörük, konar-göçer tâifedir, karada ikâmetleri yoktur" ve "Yörük lâ-mekândır, ta'yîn-i toprak olmaz, her kande dilerse gezerler" hükümleriyle tanımlanmışlardır.⁵ Bu tanımlamalara bakarak konar-göçerlerin mekanca başıboş gruplar oldukları düşünülemez. Onlar için genellikle, uzun yıllar değişmeyen belirli birer yaylak ve kışlak yerleri gösterilmiştir.⁶ Yaşam tarzları nedeniyle yazın yaylaklara, kışın kışlaklara giderek hayatlarını geçiren bu tâifenin, gidiş ve geliş anlarında geçici olarak konaklayacakları yerlerde bile istedikleri kadar kalamayacakları kanunnâmelerde belirtildiğine göre, bunların başıboş bir halde her dilediklerini yaptıkları da pek söylenemez.⁷

Konar-göçerlerin başıboş gruplar şeklinde nitelendirilmelerine gerekçe olarak, yaylak ve kışlaklarına hareketleri sırasında yolları üzerinde bulunan yerleşik ahalinin tarlalarına ve mallarına zarar vermeleri gösterilmiştir. Arşiv belgelerinde de sık sık dile getirilen bu durum karşısında yerleşik ahalinin konar-göçerlerden şikayetçi oldukları görülmektedir.⁸

---

rın darıdan pirince kadar her türlü toprak mahsüllerini ettiklerini bildirmektedir. Bkz."XVI. Asırda Anadolu, Suriye ve Irak'da Yaşayan Türk Aşiretlerine Umûmî Bir Bakış", *İFM.*, XI (İstanbul 1952), s.516.

⁴ Feridun M.Emecen, *XVI. Asırda Manisa Kazası*, Ankara 1989, s.128.

⁵ "Osmanlı Kanunnâmeleri", *MTM.*, I/2 (İstanbul 1331), s.306-307; Y.Halaçoğlu, *a.g.e.*, s.14; Salahaddin Çetintürk, "Osmanlı İmparatorluğunda Yörük Sınıfı ve Hukuki Statüleri", *DTCFD.*, II/2 (Ankara 1943), s.114.

⁶ Ahmed Refik, *Anadolu'da Türk Aşiretleri (966-1200)*, İstanbul 1989, Belge no:60,125, s.32,71; Ayrıca bkz. Zeki Arıkan, *XV-XVI. Yüzyıllarda Hamit Sancağı*, İzmir 1988, s.88.

⁷ S.Çetintürk, *a.g.m.*, s.114; Kanunnâmelerde konar-göçerlerin yaylak ve kışlaklarına gidiş gelişleri sırasında bir yerde üç günden fazla konaklayamayacakları belirtilmiştir. Bu konuda bkz. "Osmanlı Kanunnâmeleri", *MTM.*, I/2, s.307; Ayrıca bkz. İbrahim Gökçen, *16. ve 17. Asır Sicillerine Göre Saruhan'da Yörük ve Türkmenler*, İstanbul 1946, s.16.

⁸ Ahmed Refik, *a.g.e.*, Belge no:60,123,127,234, s.30,67,72,204-206; İ.Gökçen, *a.g.e.*, s.20-21.

Osmanlı Devleti, XVII. yüzyılın sonlarına kadar konar-göçerlerin yerleşik hayata geçmeleri hususunda bir çaba göstermemiştir. Bu tarihten sonra devlet zaman zaman bu yolda politikalar takip etmeye başlamıştır. Ancak, konar-göçerlerin yerleşik hayata geçmeleri oldukça yavaş olmuş ve yüzyıllarca sürmüştür. Anadolu yaylalarının göçebeliğe elverişli olması, bu oymakların sürekli bir hareket içinde oluşları, güçlü bir aşiret ruhunun davranışlarını yönlendirmesi ve devlet yönetimiyle aralarındaki çelişkiler toprağa yerleşmeyi geciktiren etkenler olarak görülmektedir. Bunların yerleşik hayata geçtikten sonra da birtakım gelenek, görenek ve alışkanlıklarını sürdürdükleri bilinmektedir.⁹

Konar-göçerlerin tam olarak tanınması, onların ancak idarî, sosyal, ekonomik, hukukî durumları ile vergi nizamlarını bilmekle mümkün olur. Genellikle yiyecek, içecek, giyecek gibi temel ihtiyaç maddelerini kendi kendine karşılayan bu teşekküller, kapalı bir ekonomik hayat yaşamaktaydılar.¹⁰

Osmanlı Devleti'nde konar-göçer teşekküller sınırları belirli bir coğrafyada, idarî ve malî bir hüviyete sahip olarak yaylak ve kışlak hayatı sürdürmekteydiler. Genellikle timâr ve has reâyâsı olan aşiretlere nüfusuna, ekonomik durumuna veya sınırları içinde konup-göçtüğü vilayetin idari yapısına göre sancak veya kaza statüsü veriliyor; idareciler tayin edilerek hukukî bir nizamla kavuşturuluyordu. Bundan amaç, konar-göçerleri denetim altında tutmak ve özellikle vergi tahsilinde kolaylıklar sağlamaktı.¹¹

Belirli bir konar-göçer teşekkülün içinde yer alan cemâat, nereye giderse gitsin statüsünü değiştiremiyordu. Bundan dolayı, çeşitli sebeplerden, başka memleketlere giden aşiret mensupları ya eski aşiretlerine iade ediliyor veya geri döndürmek mümkün olmazsa, kendisi için tayin edilmiş olan vergiyi, bağlı olduğu kaza dahilinde ödemek zorunda bira-

⁹ Z.Arıkan, *a.g.e.*, s.81.

¹⁰ Y.Halaçoğlu, *a.g.e.*, s.16; C.Orhonlu, *a.g.e.*, s.13.

¹¹ Tufan Gündüz, *Anadolu'da Türkmen Aşiretleri, "Bozulus Türkmenleri (1540-1640)"*, Ankara 1997, s.107.

kılıyordu. Böylece konar-göçer teşekküllerin dağılması önlenmeye çalışılıyordu.¹²

Konar-göçerler, üzerinde buldukları toprakların ayrıldığı şekle göre, timâr, zeâmet ve has reâyâsı olarak bulunuyorlardı. Yörükler genellikle timâr ve has reâyâsı, Türkmenler ise has reâyâsıydılar.¹³

İdarî ve adlî bakımdan konar-göçerler, yaşayış tarzlarından dolayı özel bir duruma sahiplerdi. Konar-göçer olmaları nedeniyle belirli yerleri olmadığından sancakbeylerine tabi olmayıp, divanın berâtıyla başlarına memur tayin edilen beylerine bağlıydılar.¹⁴ Adlî yönden ise kadırlara bağlı olmakla birlikte, cezalarının infazı ancak beyleri eliyle olurdu. Hiçbir hususta beylerinden başka kimse konar-göçerlere karışamazdı. Devletle ilgili işler onlar eliyle halledilirdi.¹⁵

Konar-göçerler, gerek has şeklinde ve gerekse bir sancağın vergi dairesine dahil olarak mukâtaaya verilmek suretiyle idare edildiği zaman, başlarında hükümet tarafından tayin edilmiş bir "voyvoda" bulunuyordu. Oymakların bağlı oldukları sancakbeyinin dairesi gediklilerinden veya yerel hanedânlardan, ahalinin de rızaları alınmak sureti ile bir kimse voyvoda tayin olurdu. Bu gibi konar-göçer teşekküllerin vergilerini toplamak ve düzenlerini sağlamak için başlarına yerel hükümet adamlarının tayin ettiği ve merkezî hükümet tarafından da onaylanan voyvodaların önemli fonksiyonları vardı. Aşiret, mukâatalara voyvoda olarak tayin edilen kimseye malikâne suretiyle verilmiştir. Bu voyvodaların ismi genellikle "Türkmen voyvodası" veya "Türkmen ağası" şeklinde geçmektedir. Bu voyvodalıklardan bazısının bir kişinin uhdesinde toplandığı da görülmektedir. Bazı yerlerde yılda bir defa olmak üzere değiştirilip bir başkasına da verilebilirdi. Görevi, hayvan başına verilecek vergi miktarını önceden tespit için sayım yapmak ve vergilerini düzenli olarak toplamaktır.¹⁶ Voyvodalar aşiretlerin bulunduğu bölgeye en yakın merkezde

¹² Aynı eser, s.107.

¹³ C.Orhonlu, *a.g.e.*, s.15; Y.Halaçoğlu, *a.g.e.*, s.20.

¹⁴ Bey'e Rumeli'de "Çeribaşı" ismi verilmiştir. (Bkz. S.Çetintürk, *a.g.e.*, s.114).

¹⁵ Aynı yazar, *a.g.e.*, s.114; Y.Halaçoğlu, *a.g.e.*, s.21; İ.Gökçen, *a.g.e.*, s.16.

¹⁶ C.Orhonlu, *a.g.e.*, s.18; Y.Halaçoğlu, *a.g.e.*, s.21.

otururlar; toplanan vergiden, "Ağalık" veya "Voyvodalık" namıyla %25 oranında hisse alırlardı.¹⁷

Osmanlı Devleti'nin vergi mükellefi olan reâyâ sınıfına mensup konar-göçerler, yaşantıları bakımından şehir ve köylülerden farklı idi. Konar-göçerler, yerleşik ahalinin mükellef olduğu vergileri ödemezlerdi. Ancak, bunlardan yaşam tarzlarına uygun olarak başta âdet-i agnâm olmak üzere resm-i yaylak, resm-i kışlak, resm-i ağıl, âdet-i çoban-beyi, resm-i dönüm (resm-i zemîn) ve bâd-ı hevâ gibi vergiler alınırды.¹⁸

Konar-göçerlerden alınan ve kanunnâmelerde resm-i ganem veya koyun resmi olarak da geçen "âdet-i agnâm", yerliden, yörükten, eşkinciden ve yüzdeciden alınan olmak üzere birkaç çeşittir.¹⁹ Âdet-i agnâm, çeşitli bölgelere göre değişme göstermekle beraber, genellikle iki koyundan bir akçe alınırды.²⁰ Koyunların sayısı 300 olduğu zaman sürü kabul edilir ve beş akçe "ağıl resmi" alınırды. Bazen bunun yerine bir koyun veya bir kuzu verildiği de olurdu.²¹

Sürülerini mirî yaylaklarda veya timâr sahibinin arazisinde otlatan konar-göçerler resm-i yaylak veya resm-i otlak adıyla bir vergi öderlerdi.²² Yaylak resmi, yılda bir defa olmak üzere, bazı yerlerde sürü başına, bazı yerlerde ise koyun başına alınmaktaydı.²³ Âdet-i çoban-beyi ve âdet-i resm-i kışlak-ı berriyye için her 100 koyundan yirmişer akçe alınmaktaydı. Kışlak resmi için evli bir kimse bir sipahinin timârında kışlarsa altı akçe kışlak resmi verirdi. Kışlayan kimse ziraat ederse, kışlak resmi yerine resm-i zemîn (resm-i dönüm) verirdi. Ayrıca kışlakçı üç yıl

¹⁷ Voyvoda hakkında geniş bilgi için bkz. T.Gündüz, *a.g.e.*, s.109-112.

¹⁸ Konar-göçerlerden alınan vergiler hakkında geniş bilgi için bkz. T.Gündüz, *a.g.e.*, s.128-136; Halil İnalçık, "Osmanlılar'da Raiyyet Rûsûmu", *Belleten*, XXIII/92 (1959), s.575-608; Neşet Çağatay, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Reâyâdan Alınan Vergi ve Resimler", *DTCFD*, V/5 (Ankara 1947), s.438-511; Y.Halaçoğlu, *a.g.e.*, s.22-25.

¹⁹ N.Çağatay, *a.g.m.*, s.485-486; Y.Halaçoğlu, *a.g.e.*, s.22.

²⁰ T.Gündüz, *a.g.e.*, s.128.

²¹ C.Orhonlu, *a.g.e.*, s.22-23.

²² Kanunnâmelerde, resm-i meraî ve yatak resmi olarak da geçmektedir. (Bkz. N.Çağatay, *a.g.m.*, s.509); Ayrıca bkz. T.Gündüz, *a.g.e.*, s.129.

²³ C.Orhonlu, *a.g.e.*, s.23.

bu yerde kalırsa, bu üç yılda kışlak resmi verir, üç yıldan sonra ise resm-i bennâk alınırdı.²⁴ Konar-göçerlerden, bu vergilerden başka resm-i arûs (gerdek resmi)²⁵ yâve akçası²⁶, cürm-ü cinâyet²⁷ gibi bâd-ı hevâ (niyâbet)²⁸ vergileri de alınmaktaydı.

Osmanlı İmparatorluğu'nda konar-göçerler, madenlerle ilgili muhtelif işlerde, ordunun nakliyat işlerinde, iç ayaklanmaların bastırılmasında veya emniyet ve asayişin sağlanmasında, derbend ve geçitlerin korunmasında görevlendirilmişler ve buralarda devlete ait hizmetleri yapmak üzere kullanılmışlardır.²⁹

I. TEKE SANCAĞI'NDAKİ KONAR-GÖÇER CEMÂATLER:

Göçebelik, Anadolu'nun sosyal, siyasal ve ekonomik yapısında önemli bir rol oynamıştır.³⁰ Teke-eli'nin öteden beri yoğun göçebe topluluklarının yayıldığı bir alan olduğu görülmektedir. Tarihî kaynaklardan da bu durum anlaşılmaktadır.

XV. ve XVI. yüzyıllara ait Teké Sancağı Tapû-Tahrîr Defterleri'nde sınırları belirlenen bu bölgeye, XIII. yüzyıldan itibaren çoğunluğunu Üç-Okların oluşturduğu Türkmen toplulukları yerleştirilmiştir. Nitekim, 1321 yılında hacdan gelenlerin beyanlarına göre, bu bölgede Hamid-

²⁴ Y.Halaçoğlu, *a.g.e.*, s.24.

²⁵ "Gelin resmi" de denilen bu vergi, bir kız veya dul evlenirken timâr sahibi veya sancakbeyine verilmektedir. Kızdan 60 akçe, duldan 30 veya 40 akçe alınmaktaydı. (Bkz. N.Çağatay, *a.g.m.*, s.506-507; M.Tayyip Gökbilgin, *Rumeli'de Yürükler, Tatarlar ve Evlâd-ı Fâtihân*, İstanbul 1957, s.45-46).

²⁶ Sahipsiz olarak tutulan hayvan anlamına gelir. Yâve (kaçkun), sonradan bulunmuş olan hayvan ve kölenin sahibinden alınan vergidir. (Bkz. C.Orhonlu, *a.g.e.*, s.24; M.T.Gökbilgin, *a.g.e.*, s.46-47).

²⁷ Osmanlı ceza kanunlarına göre, işledikleri suçların derecesine ve ekonomik güçlerine göre suç işleyenlerden alınan bir vergidir. (Bkz. M.Ali Ünal, *XVI. Yüzyılda Harput Sancağı (1518-1566)*, Ankara 1989, s.149-150).

²⁸ Resm-i arûs, cürm-ü cinâyet, resm-i tapû, resm-i zemîn, yâve, kenizek, âdet-i deştbanî gibi vergiler bâd-ı hevâ grubu vergilerdir. Bu gruba giren vergiler, zuhurata bağlı olduklarından miktarı önceden bilinmemekte, defterlere tahmini bir rakam yazılmaktadır. (Bkz. M.A.Ünal, *a.g.e.*, s.147-149).

²⁹ Geniş bilgi için bkz. C.Orhonlu, *a.g.e.*, s.25-26.

³⁰ Z.Arıkan, *a.g.e.*, s.81.

oğulları Türkmenleri bulunmakta ve Antalya ile Konya arasındaki dağlar da bunların isimlerini taşımaktadır. Yine, 1207'de Antalya'yı fetheden Selçuklu Sultanı Gıyâseddin Keyhüsrev I.'in bu bölgeye İğdir Yörükleri'ni yerleştirip, onlara kışlak verdiği bilinmektedir.³¹ Selçuklu fethinden sonra Teke yöresi'nin iç kesimlerine Türkmen aşiretlerinin yerleştirilmeleri sürdürülmüştür. Bu arada kalabalık bir nüfusa sahip olan Teke Aşireti'ne de geniş yerler ayrılmıştır.³² Türkmen toplulukların bölgeye yerleşmesi tarihî süreç içinde zaman zaman devam etmiştir.

Teke bölgesine Oğuz boylarının gelmesi XIV. ve XV. yüzyıllarda da sürmüş ve Üç-Ok'lara bağlı bazı boy ve oymaklar (cemâat) zaman zaman buldukları yerlerden Teke-eli'ne gelerek yerleşmişlerdir. Menteşe, Saruhan ve Karaman-oğullarının zayıflamaları veya dağılmaları üzerine bazı Türkmen (Yörük) toplulukları da bunlara katılmışlardır.³³

XVI. yüzyıla gelindiğinde sancakta çok sayıda konar-göçer cemâatin yaşadığı görülmektedir. Yüzyılın ilk yarısında sancakta Antalya kazası'nda³⁴ Kızılcakeçilü, Necimler, Ulucalu Yörükleri, Çobânsa Yörükleri, Uluyörük³⁵, Varsâk Yörükleri³⁶, Munamak Yörükleri, Karakök,

31 Şehabeddin Tekindağ, "Teke-eli veya Teke-ili", *İA.*, XII/1, s.125; Ayrıca bkz. Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler), Tarihleri-Boy Teşkilâtı-Destanları*, Ankara 1972, s.357.

32 Hüdaî Bayık, *Kaş Tarihi*, Ankara 1982, s.78.

33 Ş.Tekindağ, "Teke-eli veya Teke-ili", s.125; H.Bayık, *a.g.e.*, s.78.

34 1530-1531 tarihinde Antalya kazası'ndaki cemâatler için bkz. BOA.TD.(Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Tapû-Tahrîr Defteri) No:166, s.576,577,578,579,582,583,584,585; II. Bâyezîd'in ölümünden sonra yazıldığı anlaşılan sancaktaki cemâatlerin yer aldığı defter ise eksik olup, defterde bazı karışıklıklar bulunmaktadır. Söz konusu defterde Antalya kazası'ndaki cemâatler için bkz. BOA.MAD.(Maliyeden Müdevver Defterler) No:253, s.31,38,39,41,57-65,103,104,105,106-120.

35 Döneme ait defterlerde vergi gelirleri sancakbeyi haslarına tahsis edilen Uluyörük Cemâati'ne tâbi 21 cemâat bulunmaktadır. Bu cemâatler; Nusretler, Bozca Bahadır Gençlüsü, Saruhan-oğlu Gençlüsü, Tura Gençlüsü, Bektaş Gençlüsü Yörükleri, Solâk ve Kırmızı, Fersenk (?), Kızılcakeçilü, Uluyörük, Bayındır, Mamâc ve Ali Fahrüd-dîn Yörükleri, Kâbil ve Beylerhân, Furaşlar, Veli Fakih, Karakoyunlu, Göllüler, Büyük Dirkemîş, Şeyh Bey Yörükleri, Emre-oğlu, Tur Ali ve Taşkesüğü Cemâatleri'dir. (Bkz. BOA.TD. No:166, s.578; BOA.MAD. No:253, s.23-29,57-65).

36 Gelirleri padişah haslarına tahsis edilen Varsâk Yörükleri Cemâati Karaman Vilayeti'nden gelmiştir. Bu durum defterlerde "Cemâat-i Yörükân-i Varsâkân ki an Vilâyet-i

Kökez, Yalnızbağ³⁷, Dolâr, Karagöl, Depecik, Ovacık, Kürd Yörükleri, Devlethân Oğlanları, Dolâ, Beycük, Burdurucuk, Çukurca ve Çaltı, Karahisâr-ı Teke kazası'nda³⁸ Karkın, Serik Yörükleri³⁹, Tıradık Yörükleri, Merdanlar, Çay Yörükleri, Emîrhân Yörükleri ve Çarıkcılar, Elmalı kazası'nda⁴⁰ Çardığın⁴¹, Karacalar Urbânı, Hisârderesi, Geriş, Saruca Yazırı, Alacadağ ve Çâyly, Kaş kazası'nda⁴² Sarular, Kelemen, Çeriler, Kayaluca, Kayırdona, Süleyman, Dolâşalu, Bayındır, Kaş Yörükleri, Kethüdâ-ı Kaş, Çavdır ve Beymelik, Kalkanlu kazası'nda ise Kavacık Yörük⁴³ Cemâatleri yaşıyordu. Yüzyılın ikinci yarısında ise Antalya kazası'nda⁴⁴ Kızılcakeçilü, Ulucalu, Necimler, Varsâk Yörükle-

---

Karaman âmed-end" şeklinde ifade edilmiştir. Defterlerde, Varsâk Yörükleri Cemâati'ne 23 cemâatin tabi olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu bu cemâatler; Gülnâr, Bozdوغان, Timurlar Urbânı, Furâşlar Urbânı, Kaşıkçıyan Urbânı, Hâcılar Urbânı, Askerler Urbânı, Gedik Aliler Urbânı, Mahmûdlar Urbânı, Kızıl Tâhir Urbânı, Bayramlar Urbânı, Musırlar Urbânı, Ozân benâm-ı Burçlu, Ozânlar benâm-ı Sülmenli ve Oğuzhanlı, Ozânlar benâm-ı Burçlu, Ozânlar, Hâcî Salihler Urbânı, Ramazanlar Urbânı, Şâhlar, Sultânlar Urbânı, Ayâslar Urbânı, Mukbiller Urbânı ve Kaş kazası'ndaki Urbân cemâatleridir. (Bkz. BOA.MAD. No:253, s.106-120; BOA.TD. No:166, s.576-577).

- ³⁷ Yalnızbağ Cemâati, Alâiye Sancağı'ndan gelmiştir. Bu durum defterlerde "Cemâat-i Yalnızbağ ki an Livâ-i Alâiye âmed-end" şeklinde ifade edilmiştir. (Bkz. BOA.TD. No:166, s.579; BOA.MAD. No:253, s.41).
- ³⁸ Karahisâr-ı Teke kazası'ndaki cemâatler için bkz. BOA.TD. No:166, s.591,592,593,594,596; BOA.MAD. No:253, s.1-2,8-16.
- ³⁹ Vergi gelirleri sancakbeyi haslarına tahsis edilen Serik Yörükleri Cemâati'ne 14 cemâat tabidir. Bunlar; Sarutiri, Kemercik, Abanos, Kelemen, İsalâr, Mentеше, Elciler, Düztuş, İğdir, Çörti Kökez, Tartiri, Civit (?), Çörti ve İvaz Fakih Cemâatleri'dir. (Bkz. BOA.TD. No:166, s.591-592; BOA.MAD. No:253, s.1-2, 8-16).
- ⁴⁰ Elmalı kazası'ndaki cemâatler için bkz. BOA.TD. No:166, s.599,601; BOA.MAD. No:253, s.83-88, 89,94.
- ⁴¹ Vergi gelirleri sancakbeyi haslarına tahsis edilen Çardığın Cemâati'ne Kara Çardığın, Gümüşdiğin, Belân bölükleri ile Kaş Cemâati tabidir. (Bkz. BOA.TD. No:166, s.599; BOA.MAD. No:253, s.83-88).
- ⁴² Kaş kazası'ndaki cemâatler için bkz. BOA.TD. No:166, s.605,606.
- ⁴³ BOA.TD. No:166, s.609; BOA.MAD. No:253, s.53.
- ⁴⁴ 1588 tarihli Mufassal defterde Antalya kazası'ndaki cemâatler için bkz. TKGM.KK.(Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, Kuyûd-u Kadîme Arşivi) No:107, vr.16/a-17/a,18/b-34/b,41/b-53/a,79/b,81/b,82/b-85/a,88/b,93/a,104/b,109/b-110/b,111/b,112/b.

ri⁴⁵, Haymana⁴⁶, Çobansa Yörükleri, Uluyörük⁴⁷, Kürd Yörükleri, Devlethân Oğlanları, Sarı Resüller, Sığırlı, Munamak Yörükleri, Karalar, Ovacık, Kökez, Beycük, Karagöl, Çaltı, Depecik ve Çukurca, Karahisâr-ı Teke kazası'nda⁴⁸ Tıradık Yörükleri, Merdânlar, Karkın ve Serik Yörükleri'ne tabi Yörükân-i Serik, İğdir, Mentеше, Çörti, Tarıtiri, Kökez, İvaz Fakih, Düztuş, Kelemen, Akınlar, Civit, Kemercik, Sarular, İsâlar ve Abanos, Elmalı kazası'nda⁴⁹ Çardığın⁵⁰, Geriş, Hisârderesi ve Karacalar Urbânı, Kaş kazası'nda⁵¹ Sarular, Süleyman, Kayaluca, Kelemen, Çeriler, Kayırtona, Dolaşa(lu), Bayındır, Kaş Yörükleri, Kethüdâ-i Kaş, Beymelik, Koçaklu ve Tülü-Bayındır, Kalkanlu kazası'nda ise⁵² Karakeçilü Yörükleri, Kavacık Yörükleri, Pir Ali ve Dolaşa Cemâatleri bulunuyordu. Verdiğimiz bu bilgilerden, XVI. yüzyılın ilk ve ikinci yarısında sancakta yaşayan cemâatlerin büyük bir kısmının aynı isimleri taşıdıkları görülmektedir. Ayrıca, burada isimleri verilen cemâatlerin dışında sancakta başka cemâatlerin de yaşadığını belirtmek gerekir. İsimlerini vermediğimiz bu cemâatleri, sancaktaki cemâatlerin nüfus durumları hakkında bilgiler verirken ele alacağız.

Sancaktaki cemâatlerin önemli bir kısmının, sonradan isimlerini yaşadıkları bölgelere verdikleri ve zamanla sancakta isimlerini cemâatlerden alan çok sayıda köyün ortaya çıktığı görülmektedir. XVI. yüzyılda

45 Padişah hasları arasında yer alan Varsâk Yörükleri Cemâati'ne 1588 yılında Bozdoğan ve Varsâk-ı Gülnâr Cemâatleri tabidir. (Bkz. Aynı defter, vr.18/b-20/b).

46 Padişah hasları arasında yer alan Haymana Cemâati'ne 25 cemâat tabidir. Söz konusu bu cemâatlerden 14 cemâat, yüzyılın ilk yarısında Varsâk Yörükleri Cemâati'ne tabi görülmektedirler. Geniş bilgi için bkz. Aynı defter, vr.22/b-33/a.

47 Sancakbeyi hasları arasında yer alan Uluyörük Cemâati'ne 30 cemâat tabidir. (Bkz. Aynı defter, vr.41/b-53/a).

48 Tıradık Yörükleri ve Merdânlar Cemâatleri'nin vergi gelirleri timâra verilmiştir. Kazadaki Serik Cemâati'ne tabi diğer cemâatlerin 32.000 akçelik vergi gelirleri ise Nişancı hasları arasındadır. Kazadaki cemâatler için bkz. Aynı defter, vr.148/b,163/a,172/b-186/a.

49 Elmalı kazası'ndaki cemâatler için bkz. Aynı defter, vr.61/a-62/b,225/b,226/a.

50 Çardığın Cemâati'ne 1588 yılında üç bölük ve iki cemâat tabidir. (Bkz. Aynı defter, vr.61/a-62/b).

51 Kaş kazası'ndaki cemâatler için bkz. Aynı defter, vr.231/b-243/b.

52 Kalkanlu kazası'ndaki cemâatler için bkz. Aynı defter, vr.39/a,40/a,257/b.

sancakta yeralan Antalya kazası'ndaki⁵³ Yazır, Yüregir, Çobansa, Karkın, Bayat, Kızılcakeçilü, Sığırlı, Munamak, Çavundur, Çukurca, Köseler, Karatay, Avdan, Tât, Karakoyunlu, İğdirhisârı, Karagöl, Depecik, Kökez, Geriş, İğdir, Todurga (Dodurga), Eymür, Karahisâr-ı Teke kazası'ndaki⁵⁴ Beycük, Köseler, Çandır, Saruca, İğdir, Karatay, Furaşlar, Büğdüz, Avdan, Yüregir, Çay, Elmalı kazası'ndaki⁵⁵ Eymür, Abanos, Yıva (Yuva), Murtana (Murtuna), Salur, Bucak, Bayındır, Burdurcuk, Ozanlar, Kaş kazası'ndaki⁵⁶ İğdir, Kınık, Çavdır, Kürtler, Bayındır, Koçaklı ve Kalkanlı kazası'ndaki⁵⁷ Kınık, Aklar, İğdir ve Çavdırlar köylerinin isimlerini, daha önce buralarda yaşayan ve zamanla yerleşik hayata geçerek köyler oluşturan cemâatlerden aldıkları anlaşılmaktadır.⁵⁸ Yine, sancaktaki İğdir ve Kürt nahiyeleri de isimlerini, aynı

⁵³ Antalya kazası'ndaki cemâat isimlerini taşıyan köyler için bkz. BOA.TD. No:166, s.576,578,579,580,581,582,583,584,585;TKGM.KK.No:107, vr.17/b,44/a,45/a,46/a-b, 47/b,69/b,70/b,72/a,73/b,80/b,87/b,89/b,93/b,100/a,103/a,107/a,108/b,112/b,120/b, 121/b,122/b,130/b,131/a,131/b,134/a,136/a,138/a,141/b,142/a-b,146/a;BOA.TD. No:152, vr.138/b-139/b.

⁵⁴ Karahisâr-ı Teke kazası'ndaki cemâat isimlerini taşıyan köyler için bkz. BOA.TD. No:166,s.592,593,594,595,596;TKGM.KK.No:107, vr.56/a,153/b,158/a,159/b,160/b, 161/b,166/b,189/b,192/a,192/b,195/a,197/b-198/a; BOA.TD. No:152, vr.140/b-141/a.

⁵⁵ Elmalı kazası'ndaki cemâat isimlerini taşıyan köyler için bkz. BOA.TD. No:166, s.599,600,601,603;TKGM.KK.No:107, vr.35/b,36/b,37/b,205/b,206/b,210/b,211/a-b, 217/a,218/b, 224/a-b, 225/b; BOA.TD. No:152, vr.141/b.

⁵⁶ Kaş kazası'ndaki cemâat isimlerini taşıyan köyler için bkz. BOA.TD. No:166, s.605,606; TKGM.KK. No:107, vr.225/b,237/b,239/b,241/b,242/b,245/a; BOA.TD. No:152, vr.142/a.

⁵⁷ Kalkanlı kazası'ndaki cemâat isimlerini taşıyan köyler için bkz. BOA.TD. No:166, s.609; TKGM.KK. No:107, vr.65/a,250/b,251/a.

⁵⁸ Sancaktaki köylere en fazla ismini veren cemâat İğdir olmuştur. XVI. yüzyılda sancakta beş İğdir ve bir İğdirhisârı ismini taşıyan köy bulunmaktadır. Ayrıca, dört Yüregir, iki Eymür, iki Büğdüz ve iki Kınık isimli köy yeralmaktadır. (Bkz.BOA.TD.No:166,s.581,582,583,593,594,595,599,603,605,606, 609;TKGM.KK. No:107, vr.35/b,44/a,46/a,65/a,69/b,87/b,126/b,141/b,142/a-b,146/a,160/a-b,192/a, 239/b, 241/b; BOA.TD. No:107, s.34,59; BOA.MAD. No:253, s.44,78; TKGM.KK. No:315, vr. 2/b,4/a,5/b,11/a-b, 12/a,14/b,15/b,19/a,20/a,24/a,28/a,28/b; Bu konuda ayrıca bkz. Barbara Flemming, *Landschaftsgeschichte von Pamphylien, Pisidien und Lykaen im Spätmittelalter*, Wiesbaden 1964, s.99; F.Sümer, XVI. yüzyılda Teke Sancağı'nda altı köy ve bir nahiyenin İğdir ismini taşıdığını bildirmektedir. Fakat, döneme ait defterler incelendiğinde köylerden birinin İğdirhisârı adını taşıdığı anlaşılmaktadır.

isimleri taşıyan cemâatlerden almışlardır.⁵⁹ Bu bakımdan, sancaktaki nahiye ve köylerle cemâatler arasında sağlam bir bağlantı kurmak mümkün olabilmektedir.

XVI. yüzyılda sancakta bulunan çok sayıda cemâat padişah ve sancakbeyi hasları arasında yer almaktaydı. Döneme ait defterler üzerinde yaptığımız incelemeye göre, 1530-31 tarihinde 31 cemâat, 1588'de ise 36 cemâat padişah haslarına ayrılmıştı. Bu cemâatlerden padişah hasları için tahsil edilen vergiler 1530-31'de 38.310 akçe, 1588'de ise 59.205 akçe idi.⁶⁰ Teke sancakbeyi haslarına 1530-31'de 51 cemâat ve 5 bölük, 1588'de 47 cemâat ve 3 bölük ayrılmış olup, bunlardan 1530-31'de 153.258 akçe, 1588'de ise 117.000 akçe vergi geliri elde edilmişti.⁶¹ Ayrıca, H. 9. Rebiü'l-âhir 987/ M. 5 Haziran 1579 tarihli bir kayıttan, Teke Sancağı ifrâzından Yalnızbağ, Diğın ve Uluyörük Cemâatleri'nin vergi hâsılı olan 55.363 akçelik bir meblağın, Alâiye sancakbeyi Yahya Bey'in haslarına ayrıldığı anlaşılmaktadır.⁶² Padişah ve sancakbeyi hasları dışında, ayrıca sancaktaki bazı cemâatlerin nişancı haslarına ayrıldığı görülmektedir. XVI. yüzyılın ilk yarısında Teke sancakbeyi hasları arasında bulunan⁶³ Karahisâr-ı Teke nahiyesi'ndeki Serik Yörükleri'ne tabi cemâatlere ait 32.000 akçe vergi geliri yüzyılın ikinci yarısında nişancı hasları arasında yer almaktaydı.⁶⁴

Sancaktaki cemâatler, haslardan başka vakıf ve timârlara da tahsis edilmiştir. H. 1 Receb 1007/ M. 28 Ocak 1599 tarihli bir kayda göre,

---

(Bkz. *Oğuzlar*, s.357,450,453,455,456,460); Teke Sancağı'nda Türkmen cemâat (oy-mak) isimlerini taşıyan köyler için ayrıca bkz. Süleyman Fikri Erten, *Antalya Vilâyeti Tarihi*, İstanbul 1940, s.31.

⁵⁹ BOA.TD. No:166, s.583,584,589; TKGM.KK. No:107, vr.67/b,79/b,87/b; BOA.TD. No:107, s.15,23.

⁶⁰ BOA.TD. No:166, s.576-577,591,609; TKGM.KK. No:107, vr.16/a-40/a,85/a.

⁶¹ BOA.TD. No:166, s.578-579,591-592,598-599; TKGM.KK. No:107, vr.41/b-62/b.

⁶² BOA. Mühimme, C.37, s.234/2799.

⁶³ BOA.TD. No:166, s.591-592; BOA.MAD. No:253, s.1-2,8-16.

⁶⁴ TKGM.KK. No:107, vr.172/b-187/a; TKGM.KK. No:315, vr.13/a; Serik Yörükleri'nin Nişancı Mehmet ve Nişancı Feridun Ahmet'in hasları arasında yer aldığına dair bkz. BOA. Mühimme, C.40, s.86/196 (H. 12 Şaban 987/ M. 4 Ekim 1579); BOA. Mühimme, C.46, s.172/352 (H. 7 Şevvâl 989/ M. 4 Kasım 1581); BOA. Mühimme, C.48, s.317/935 (H. 8 Safer 991/ M. 3 Mart 1583).

eskiden Elmalı kazası'na, fakat bu tarihte Finike kazası'na bağlı Yaşlıcakilise köyü'nde sakin 62 neferden oluşan Pirlar Cemâati, Mevlânâ Hüsameddin Efendi'nin Finike şehri'nde yaptırdığı zaviyeye tabi olup, yıllık 1500 akçe vergi geliri zaviyenin vakfı adına tahsil olunmaktaydı.⁶⁵ Vakıf cemâatlere diğer konar-göçer toplulukların emin ve mültezimleri karışamazlardı.⁶⁶ Ayrıca, sancaktaki bazı cemâatler timârlara kaydedilmişdir. 1530-31 tarihinde 41 cemâat, 1588'de 65 cemâat ve 2 bölük timâra verilmiş olup, bunlardan tahsil edilen vergiler 1530-31'de 85.136 akçe, 1588'de ise 117.223 akçe idi.⁶⁷

Sancaktaki konar-göçer cemâatlerden yaşam tarzlarına uygun olarak, başta âdet-i agnâm olmak üzere resm-i kışlak, resm-i yaylak (resm-i otlak), resm-i bennâk, resm-i mücerred ve resm-i arûs, resm-i zemîn, cürm-ü cinâyet, deşt-bânî gibi bâd-ı hevâ vergileri alınıyordu.⁶⁸ Bu vergiler, XVI. yüzyılda sancaktaki cemâatlerden "maktû" olarak tahsil ediliyordu. Daha sonraki dönemlerde sancağın âdet-i agnâm vergisi mukâtaaya verilerek tasarruf edilmiş, XVIII. yüzyılın başlarından itibaren ise, Hamit Sancağı âdet-i agnâm mukâtaası ile birlikte mâlikâneye verilmeye başlanmıştır.⁶⁹

Sancağa ait Tapû-Tahrîr Defterleri'nin kanunnâmeleri bulunmadığından ve döneme ait diğer arşiv malzemelerinde de sancaktaki reâyâdan alınan vergilerin miktarları ile ilgili yeterli kayda rastlanılmadığından, cemâatlerin ödedikleri vergilerin miktarları hususunda kesin bilgiler verilememektedir. Bununla birlikte, iki koyuna bir akçe agnâm resmi ve iki dönüme bir akçe dönüm resmi (resm-i zemîn) alındığı tahmin edilmektedir. 1568 yılına ait bazı kayıtlara göre ise, sancaktaki yörüklerin evlilerinden 12 akçe resm-i bennâk, bekarlarından 6 akçe resm-i mücerred alındığı belirtilerek, Serik Yörükleri'nin buna uymadıkları ve genellikle 6 akçe ödedikleri bildirilmektedir. Söz konusu vergilerin, Serik Yörükle-

⁶⁵ TKGM.KK. No:107, vr.31/a-31/b; BOA.MAD. No:1583, s.279-280.

⁶⁶ F.Emecen, *a.g.e.*, s.140.

⁶⁷ BOA.TD. No:166, s.580,582,583,584,585,592,593,594,596,601,605,606,610,611; TKGM.KK. No:107, vr.66/b-257/b.

⁶⁸ TKGM.KK. No:107, vr.17/a,17/b,40/a,139/a,234/a,234/b,235/b,246/b; BOA.MAD. No:253, s.30,36,64,95; TKGM.KK. No:315, vr.2/b,3/b; BOA.TD. No:107, s.3.

⁶⁹ TKGM.KK. No:315, vr.1/b.

ri'nden de diğer yöruklerden alındığı üzere alınması gerektiği hususuna dikkat çekilmektedir.⁷⁰ Sancaktaki korularda konaklayan cemâatlerden, her koyun sürüsü için 12 akçe kuru resmi, koyunu olmayanlardan ise hâne başına ikişer akçe hâne resmi alınmaktaydı.⁷¹ Ayrıca belgelerden, sancaktaki bazı cemâatlerin avâriz-ı divâniyeden muâf tutuldukları anlaşılmaktadır.⁷²

Teke Sancağı'ndaki konar-göçerler şekavette bulunmaları, isyan ve karışıklıklar çıkarmaları nedeniyle zaman zaman sürgüne tabi tutulmuşlardır. II. Bâyezîd döneminde, 1501 yılında Teke yöresi'nden bazı Şîf ve Alevî Türkmenler, isyan ve karışıklıklar nedeni ile Mora'da yeni fethedilen Modon ve Koron kaleleri civarına sürülmüşlerdir. Bu gidenler Arnavutluk dahil, Bektaşiliğin bu bölgede yayılmasına neden olmuşlardır. Yine, 1511 yılında Şah-Kulu Baba Tekeli isyanı sonunda da Teke ve Hamid-ili yöresi'nde bulunan Şîf-Alevîler, 1501 yılında olduğu gibi, Modon ve Koron'a sürgün edilmişlerdir.⁷³ Ayrıca, sancaktaki konar-göçerler fesat ve şekavette bulunmaları, karışıklıklar çıkarmaları nedeniyle zaman zaman Kıbrıs'a sürgün edilmişlerdir.⁷⁴

⁷⁰ BOA. Mühimme, C.7, s.520/1495 (H. 1 Zi'l-hicce 975/ M. 28 Mayıs 1568); s.533/1521 (H. 3 Zi'l-hicce 975/ M. 30 Mayıs 1568).

⁷¹ TKGM.KK. No:107, vr.139/b.

⁷² Örneğin, H.907/M.1501-1502 tarihli defterde "Söğle Cemâati avâriz-ı divâniyeden emîn olagelmiş, ellerinde hükm-ü hümâyûnları vardır." ifadesi kullanılmıştır. (Bkz. İstanbul Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet Yazmaları, O.117/4, vr.50/a); Ayrıca 1588 tarihli defterde, Ovacık Cemâati'nin de Antalya kalesi muhafazasında hizmette bulunmaları karşılığında avârizdan muâf tutuldukları anlaşılmaktadır. (Bkz. TKGM.KK. No:107, vr.89/b,109/b).

⁷³ Ş.Tekindağ, "Teke-eli veya Teke-ili", s.126,128; Ayrıca bkz. Aynı yazar, "Şah Kulu Baba Tekeli Isyanı", *BTTD.*, IV (1967), s.59; F.Sümer, *Safevî Devleti'nin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü*, Ankara 1992, s.36; Aynı yazar, *Oğuzlar*, s.171; S.Fikri Erten, *a.g.e.*, s.98-99.

⁷⁴ BOA.Mühimme, C.22, s.257/503 (H.14 R.âhir 981/M.13 Ağustos 1573); Ahmed Refik, *a.g.e.*, Belge no:193, s.143-144.

II. XVI. YÜZYILDA SANCAKTAKİ CEMÂATLERİN DEMOGRAFİK DURUMU VE ALINAN VERGİLER:

XVI. yüzyılda Teke Sancağı'nda yerleşik bir nüfusun yanında oldukça kalabalık konar-göçer topluluklar da bulunuyordu. 1530-31 tarihli Tapû-Tahrîr Defteri'nin sonunda yeralan yekûnda, sancaktaki cemâatlerin sayısı 128 olarak gösterilmiştir.⁷⁵ Tapû-Tahrîr Defterleri'nde sınırları tespit edilen sancakta, çok sayıda cemâat ve bunların alt bölümleri olan bölükler yaşıyordu. Defterlerdeki bütün konar-göçer toplulukların büyük-küçük ayırmaksızın "cemâat" terimiyle ifade edilmesi, oymaklar arasında bağlantı kurulmasını zorlaştırmaktadır.

Döneme ait Tapû-Tahrîr Defterleri'ndeki kayıtlara göre, XVI. yüzyılda sancakta yeralan cemâatlerin nüfus durumları ve ödedikleri vergiler şöyle idi:

Antalya Kazası'ndaki Cemâatler :

(1). **Kızılcakeçilü Cemâati**: Yörük tâifesi'nden⁷⁶ olan cemâat padişah hasları arasında yer almaktaydı. Cemâat, gerek II. Bâyezîd'in ölümünden sonra yazıldığı anlaşılan defterde⁷⁷ ve gerekse 1530-1531 tarihli defterde⁷⁸ 27 hâne ve 1 mücerreden ibaret olup, her iki defterde de resm-i bennâk, resm-i mücerred, âdet-i agnâm ve bâd-ı hevâ vergileri 400 akçedir. Yüzyılın ikinci yarısında 1588 yılında ise, 47 nefer ve 25 hânedan oluşan cemâatin vergileri 1000 akçeye yükselmiştir.⁷⁹

(2). **Ulucalu Yörükleri Cemâati**: Yörük tâifesi'nden olan cemâat, defterlerde padişah hasları arasında gösterilmiştir. Cemâat, XVI. yüzyılın ilk yarısına ait her iki defterde de 25 hânedan ibaret olup, 750 akçe vergi ödemekteydi.⁸⁰ Yüzyılın ikinci yarısında 1588 yılında ise, 81 nefer ve 38 hâne olan cemâatin vergileri 1350 akçe olmuştur.⁸¹

⁷⁵ BOA.TD. No:166, s.611.

⁷⁶ C.Türkay, a.g.e., s.524.

⁷⁷ BOA.MAD. No:253, s.102.

⁷⁸ BOA.TD. No:166, s.576.

⁷⁹ TKGM.KK. No:107, vr.16/a.

⁸⁰ BOA.MAD. No:253, s.104; BOA.TD. No:166, s.576.

⁸¹ TKGM.KK. No:107, vr.16/b.

(3). **Necimler Cemâati**: Padişah hasları arasında yer alan cemâat, yüzyılın ilk yarısına ait her iki defterde de 20 hâne olup, 550 akçe vergi ödemekteydi.⁸² 1588 yılında ise cemâat 41 nefer ve 22 hânedir. Bu tarihte, cemâatin ödediği vergiler 900 akçeye yükselmiştir.⁸³

(4). **Varsâk Yörükleri ve Haymana Cemâatleri**: Tapû-Tahrîr Defterleri'nde ve diğer arşiv belgelerinde "Varsâk, Varsâklar, Varsâklı" şeklinde geçen cemâat, Türkmen tâifesi'nden olup, genel olarak Tarsus, Adana, Kırşehir ve Bozok Sancakları ile Maraş Eyalatı'ne tabi Kars-ı Zülkadriye kazası'nda yaşamaktaydı.⁸⁴ Sancağa ait Tapû-Tahrîr Defterleri'ndeki "Cemâat-i Yörükân-i Varsâkân ki der Vilâyet-i Karaman âmed-end" kaydından Teke Sancağı'na Karaman'dan geldikleri anlaşılan cemâat, padişah hasları arasında yer almaktaydı.⁸⁵

XVI. yüzyılın ilk yarısında sancakta Varsâk Cemâati'nin alt grupları olarak 23 cemâat bulunuyordu.⁸⁶ Söz konusu bu cemâatler 1530-31'de 856 hâne⁸⁷, 47 mücerred, 3 imam, 2 dâ'î, 2 meremmetçi, 11 kara, 1 mecnûn ve 1 ma'lûlden oluşmaktaydı. Bu tarihte, cemâatlerden "maktû" olarak alınan vergiler 33.040 akçe idi.⁸⁸

Yüzyılın ikinci yarısında 1588 yılında, Varsâk Cemâati'ne Bozdoğan ve Varsâk-i Gülnâr isimlerinde iki cemâat bağlı bulunuyordu. Bu cemâatlerden Bozdoğan Cemâati 328 nefer ve 138 hâne, Varsâk-i Gülnâr Cemâati ise 337 nefer ve 147 hâne idi.⁸⁹ Yüzyılın ilk yarısında Varsâk Cemâati'ne tabi olan Hâcılar, Hâcı Salihler, Gedik Aliler, Kaşıkçıyân, Bayramlar, Timurlar, Tahirler (Çerçiler), Şâhlar, Askerler, Ramazanlar ve Kaş kazası'ndaki Urbân Cemâatleri ile Ozânlar, Ozânlar benâm-ı

⁸² BOA.MAD. No:253, s.104; BOA.TD. No:166, s.576.

⁸³ TKGM.KK. No:107, vr.17/a.

⁸⁴ C.Türkay, a.g.e., s.755; F.Sümer, *Oğuzlar*, s.154,317; T.Gündüz, a.g.e., s.42; S.Fikri Erten, *Antalya Livâsı Tarihi*, İstanbul 1338-1340, s.131, dipnot:1.

⁸⁵ BOA.TD. No:166, s.576; BOA.MAD. No:253, s.106; TKGM.KK. No:107, vr.18/b.

⁸⁶ Bu cemâatlerin isimleri için bkz. dipnot:36.

⁸⁷ Cemâatlere ait hâneleri topladığımızda 914 çıkmıştır. (Bkz. BOA.TD. No:166, s.576-577).

⁸⁸ Aynı defter, s.577; BOA.MAD. No:253, s.106-120.

⁸⁹ TKGM.KK. No:107, vr.18/b-22/b.

Burçlu ve Ozânlar benâm-ı Sülmenli ve Oğuzhanlı Cemâatleri 1588'de Haymana Cemâatleri arasında yer almaktaydı.⁹⁰ Bu cemâatlerden başka, yüzyılın ilk yarısındaki defterlerde kaydı bulunmayan Okcular, Pirlar (Yaşlıca kilise), Şamlıcalar, Hallâclar, Hatablar, Sarucasular, Hâcılar, Rumcalar, Okçular ve Kutlular Urbânı Cemâatleri ile Kürüz köyü'ndeki cemâat de 1588'de Haymana Cemâatleri arasında bulunmaktaydı.⁹¹ Bu tarihte Varsâk ve Haymana Cemâatleri'ne tabi yukarıda isimleri yazılı 27 cemâat 1836 nefer ve 898 hâne idi.⁹² Bunlardan "maktû" olarak tahsil edilen resm-i bennâk, resm-i mücerred, âdet-i agnâm, cürm-ü cinâyet ve bâd-ı hevâ vergileri ise 45.000 akçedir.⁹³

(5). **Uluyörük Cemâati:** Yörük tâifesi'nden⁹⁴ olan cemâat, XVI. yüzyılda sancakbeyi hasları arasında yer almaktaydı. Yüzyılın ilk yarısında Uluyörük Cemâati'ne bağlı 21 cemâat bulunuyordu.⁹⁵ Defterlerdeki yekûna göre bu cemâatler 803 hâne, 56 mücerred, 7 kara, 10 imam, 5 şeyh, 3 meremmetçi, 21 sipâhî ve 4 ma'lûlden ibaret olup⁹⁶, bunlardan "maktû" olarak alınan resm-i agnâm, resm-i bennâk, cürm-ü cinâyet ve bâd-ı hevâ vergileri 30.000 akçe idi.⁹⁷

H.961/M.1554 tarihli bir kayda göre, Uluyörük Cemâati'nin vergileri bu tarihte mukâtaaya verilmek suretiyle tahsil olunmakta ve Cemâat-i Uluyörük Mukâtaası, Teke Livâsı Hâs-hâ-yı Cedîd Emânetine tabi

⁹⁰ Aynı defter, vr.22/b-31/a,33/a-33/b.

⁹¹ Aynı defter, vr.25/a,30/a,31/a-33/a.

⁹² Cemâatlerin nefer ve hâne sayılarını topladığımızda 2157 nefer ve 1068 hâne çıkmıştır. (Bkz. Aynı defter, vr.18/b-33/b).

⁹³ Aynı defter, vr.33/b.

⁹⁴ C.Türkay, *a.g.e.*, s.748.

⁹⁵ Bu cemâatlerin isimleri için bkz. dipnot:35.

⁹⁶ Defterlerde cemâatlerin sonunda yer alan yekûnda verilen rakamlarla yaptığımız toplam sonucunda çıkan rakamlar birbirini tutmamaktadır. Yaptığımız toplamda, Uluyörük'e tabi cemâatlerin 775 hâne, 56 mücerred, 8 kara, 10 imam, 3 şeyh-i zâviye, 3 meremmetçi, 5 sipâhî, 1 ahî, 2 sâhib-i zâviye, 1 kethüdâ, 1 mütevellî, 1 âl-i resûl, 4 muhassıl, 13 kadîmî, 3 kötürüm ve 1 mecnûndan ibaret olduğu anlaşılmaktadır. (Bkz. BOA.TD. No:166, s.578); Cemâatlerin yekûnu için ayrıca bkz. BOA.MAD. No:253, s.30.

⁹⁷ BOA.TD. No:166, s.578; BOA.MAD. No:253, s.30.

bulunmaktaydı.⁹⁸ Yüzyılın ilk yarısında cemâatin alt gruplarından biri olan ve cemâatle aynı ismi taşıyan Uluyörük Cemâati Hamid Sancağı'nda oturmaktaydı.⁹⁹

1588 yılında Uluyörük Cemâati'ne tabi cemâatlerin büyük bir kısmının parçalanarak dağılmaları sonucunda, çok sayıda "perâkende" konar-göçer topluluklar ortaya çıkmıştır.¹⁰⁰ Bu tarihte, cemâate bağlı konar-göçerlerin büyük bir kısmının "perâkende" olarak muhtelif köylerde ve Antalya şehri ile Elmalı ve Karahisâr kazaları'nda oturdukları görülmektedir. 1588 yılında Uluyörük Cemâati 1485 nefer ve 832 hâne idi.¹⁰¹ Cemâatten alınan resm-i bennâk ve mücerred, âdet-i agnâm, resm-i arûs ve bâd-ı hevâ vergileri ise 28.000 akçeydi.¹⁰² 1729 yılında Kürt nahiyesi'ne tabi Uluyörük Cemâati'nin 28.000 akçe olan vergileri sancakbeyi hassından ayrılarak Dergâh-ı Muallâ müteferrikalarından Hasan'ın zeâmetine ilhâk olunmuştur.¹⁰³

(6). Cobansa Yörükleri Cemâati: Padişah hasları arasında yeralan cemâat, XVI. yüzyılın ilk yarısına ait iki defterde de 83 hâne, 6 mücerred ve 2 karadan teşekkül ediyordu. Cemâatin resm-i bennâk, resm-i agnâm, cürm-ü cinâyet ve bâd-ı hevâ vergileri bu tarihte 2500 akçeydi.¹⁰⁴ 1588 yılında ise, 141 nefer ve 73 hâne olan cemâatin resm-i bennâk ve mücerred, âdet-i agnâm, cürm-ü cinâyet ve bâd-ı hevâ vergileri 3200 akçeye yükselmiştir.¹⁰⁵

⁹⁸ BOA.MAD. No:619, s.43.

⁹⁹ "Cemâat-i benâm-ı Uluyörük ki der Livâ-i Hamid mütemekkin şüde-end" (Bkz. BOA.MAD. No:253, s.62; BOA.TD. No:166, s.578).

¹⁰⁰ Bu tarihte Uluyörük'e tabi cemâat ve toplulukların nüfuslarının toplamı verileceğinden, cemâatlerin isim ve her birinin nüfus durumlarını öğrenmek için bkz. TKGM.KK. No:107, vr.41/b-53/b.

¹⁰¹ Bizim toplamımızda cemâatin nefer ve hâne sayısı 1514 nefer ve 837 hâne çıkmıştır. (Bkz.TKGM.KK. No:107, vr.41/b-53/a).

¹⁰² TKGM.KK. No:107, vr.53/b.

¹⁰³ TKGM.KK. No:315, vr.3/b.

¹⁰⁴ BOA.MAD. No:253, s.105-106; BOA.TD. No:166, s.576.

¹⁰⁵ TKGM.KK. No:107, vr.34/a-34/b.

(7). **Munamak Yörükleri Cemâati:** Yörük tâifesi'nden olan cemâat, XVI. yüzyılın ilk yarısında sancakbeyi hasları arasındadır. Gerek II. Bâyezîd'den sonra yazılan defterde¹⁰⁶ ve gerekse 1530-31 tarihli defterde¹⁰⁷ 24 hâne, 1 mücerred ve 1 karadan ibaret olan cemâatin resm-i bennâk, resm-i agnâm, cürm-ü cinâyet ve bâd-ı hevâ vergileri 700 akçedir. Yüzyılın ikinci yarısında sancakbeyi hassından ayrılan cemâatin, 1588 yılında Macar Behram'a timâr olarak verildiği görülmektedir. Bu tarihte, 68 nefer ve 38 hâne olan cemâatin resm-i bennâk ve mücerred, resm-i arûs, cürm-ü cinâyet ve bâd-ı hevâ vergileri 1500 akçeye yükselmiştir.¹⁰⁸

(8). **Karakök Cemâati:** Sancakbeyi haslarından olan cemâat, 1530-31 tarihinde 355 hâne, 57 mücerred, 6 kara ve 2 kötürümden ibaret olup, 26.968 akçe vergi ödemekteydi.¹⁰⁹ II. Bâyezîd'in ölümünden sonra yazıldığı anlaşılan defterde ise, cemâat 3 çift, 150 nîm, 202 bennâk, 57 mücerred, 6 kara ve 2 kötürümden oluşmaktadır. Defterde cemâatten alınan vergiler 26.968 akçe olarak gösterilmiştir.¹¹⁰ Tarımla da uğraşan cemâatin, XVI. yüzyılın ikinci yarısında kaydına rastlanılmamıştır.

(9). **Kökez Cemâati:** XVI. yüzyılın ilk yarısında sancakbeyi haslarına dahil olan cemâat, II. Bâyezîd'in ölümünden sonra yazılan deftere göre, 23 nîm, 22 bennâk ve 7 mücerredten oluşmaktadır. Bu tarihte tarımla da uğraşan cemâatin ödediği vergiler 928 akçedir.¹¹¹ 1530-31 tarihli defterde, Kökez Cemâati ile ilgili iki ayrı kayıt bulunmaktadır. Buna göre, cemâat bu tarihte 31 hâne, 2 mücerred ve 1 imamdan ibaret olup, 1400 akçe vergi ödemekteydi.¹¹²

XVI. yüzyılın ikinci yarısında cemâat, sancakbeyi haslarından ayrılarak timâra verilmiştir. 1588'de Macar Behram ve Maksûd'a timâr olarak verilen cemâat, bu tarihte 72 nefer ve 35 hâne olup, ödedikleri

¹⁰⁶ BOA.MAD. No:253, s.31.

¹⁰⁷ BOA.TD. No:166, s.578.

¹⁰⁸ TKGM.KK. No:107, vr.83/b-84/a.

¹⁰⁹ BOA.TD. No:166, s.578.

¹¹⁰ BOA.MAD. No:253, s.31-36.

¹¹¹ Aynı defter, s.38.

¹¹² BOA.TD. No:166, s.585.

vergiler 1976 akçedir. Bunun 1500 akçesi Macar Behram'ın, 476 akçesi ise Maksûd'un tasarrufunda bulunmaktadır. Maksûd'un timârına tahsis edilen 7'si hâne 10 neferin tarım yaptıkları, bunlardan alınan vergilerden anlaşılmaktadır.¹¹³

(10). **Yalnızbağ Cemâati:** Alâiye Sancağı'ndan gelerek sancağa yerleşen cemâat sancakbeyi hasları arasındadır. Cemâat Yörük tâifesi'nden olup, II. Bâyezîd'den sonra yazıldığı anlaşılan defterde 101 hâne, 6 mücerred, 2 kara ve 5 imamdan ibarettir.¹¹⁴ 1530-31 tarihinde ise cemâatin 127 hâne, 5 mücerred, 1 imam, 2 şeyh, 1 kethüdâ, 4 sipâhî ve 1 karadan ibaret olduğu görülmektedir. Bu tarihte cemâatin ödediği vergiler 10.000 akçedir.¹¹⁵ Yüzyılın ikinci yarısına ait defterlerde cemâatle ilgili bir kayda rastlanılmamıştır.

(11). **Dolâr (Tolâr) Cemâati:** 1530-31 tarihinde timâra verilerek tasarruf edilen cemâatin vergileri defterde kaydedilmemiştir. Bu tarihte cemâat 6 hâne ve 3 mücerredten oluşmaktadır.¹¹⁶ Yüzyılın ikinci yarısında cemâatle ilgili bir kayıt bulunmamaktadır.

(12). **Karagöl Cemâati:** 1530-31 tarihli defterde hisselerle ayrılan cemâat, beş ayrı hisse halinde timâra verilmiştir. Bu tarihte cemâat, toplam 123 hâne ve 6 mücerred olup, vergileri 5649 akçedir.¹¹⁷ 1588 yılında ise, "Cemâat-i hisse-i Karagöl" dışında yüzyılın ilk yarısındaki isimleri taşıyan dört hisseye ayrılan cemâat, yine muhtelif kişilere timâr olarak verilmiştir. Cemâat, bu tarihte toplam 109 nefer ve 63 hâne olup, ödedikleri vergilerin toplamı 5965 akçedir.¹¹⁸ Alınan vergilerden, cemâatin yüzyılın ikinci yarısında tarımla uğraştığı anlaşılmaktadır.

¹¹³ TKGM.KK. No:107, vr.93/a-b,111/b.

¹¹⁴ BOA.MAD. No:253, s.41-43.

¹¹⁵ BOA.TD. No:166, s.579.

¹¹⁶ Aynı defter, s.582.

¹¹⁷ Cemâatin hisseleri "hisse ez-Cemâat-i Karagöl, Cemâat-i hisse-i Karagöl, hisse ez-Cemâat-i Karagöl benâm-ı Burdurcuk, hisse ez-Cemâat-i Karagöl nâm-ı diğer Çukurca ve hisse ez-Cemâat-i Karagöl nâm-ı diğer Çaltı"dır. Cemâat hakkında geniş bilgi için bkz. BOA.TD. No:166, s.583,585.

¹¹⁸ TKGM.KK. No:107, vr.109/b-110/a,110/b-111/a,112/b.

(13). **Depecik Cemâati:** Yörtük tâifesi'nden olan cemâat, Antalya kalesi müstahfızlarına timâr olarak tahsis edilmiştir. 1530-31 tarihinde cemâat hisse cemâatle birlikte 82 hâne, 7 mücerred ve 1 karadan ibaret olup, 3072 akçe vergi ödemekteydi.¹¹⁹ 1588 yılında cemâatin, ismini verdiği Depecik köyü'nde oturduğu ve tarımla uğraştığı görülmektedir. Defterde cemâatin vergi mükellefi nüfusu köyün nüfusu ile birlikte verilmiştir. Buna göre, köy ve cemâatin nüfusu hisse cemâatle birlikte toplam 111 nefer ve 66 hânedir. Bu tarihte köy ve cemâate ait vergilerin toplamı 6216 akçedir.¹²⁰

(14). **Ovacık Cemâati:** Cemâat, Türkmen tâifesi'nden¹²¹ olup, 1530-31 tarihinde Antalya kazası'nda Ovacık isminde iki cemâat bulunmaktaydı. Bunlardan biri "Cemâat-i Ovacık"¹²², diğeri ise "Cemâat-i Ovacık nâm-ı diğeri Yenibey"dir.¹²³ Bu tarihte, birinci Ovacık Cemâati 54 hâne, 8 mücerred ve 2 karadan ibaret olup, 3500 akçe vergi ödemekteydi. Bir ismi de Yenibey olan diğeri Ovacık Cemâati ise 12 hâne olup, ödediği vergiler 220 akçe idi. Timâra ayrılan cemâatin bir kısmının yerleşik hayata geçerek, bu tarihte ismini verdiği Ovacık (nâm-ı diğeri Tekürova) köyü'nde oturdukları anlaşılmaktadır.¹²⁴

1588 yılında ise, Antalya kazası'nda Ovacık ismini taşıyan üç cemâat bulunmaktaydı. Bunlar; "Cemâat-i Ovacık nâm-ı diğeri Tekürova (Sofilar dahi derler)"¹²⁵, "Cemâat-i Ovacık nâm-ı diğeri Tekürova"¹²⁶ ve "Cemâat-i Ovacık nâm-ı diğeri Yenibey"¹²⁷ cemâatleridir. Cemâatlerden birincisi 151 nefer, 72 hâne, ikincisi 76 nefer, 42 hâne, üçüncüsü ise 16 nefer ve 8 hâne idi. Bunlardan alınan vergiler, sırasıyla 8400, 2318 ve 521 akçeydi. Antalya kalesi merdlerine timâr olarak verilen ilk iki

¹¹⁹ BOA.TD. No:166, s.583,585.

¹²⁰ TKGM.KK. No:107, vr.107/a-b,111/b.

¹²¹ C.Türkay, *a.g.e.*, s.617.

¹²² BOA.TD. No:166, s.585.

¹²³ Aynı defter, s.583.

¹²⁴ Aynı defter, s.585.

¹²⁵ TKGM.KK. No:107, vr.88/b-89/b.

¹²⁶ Aynı defter, vr.109/a-109/b.

¹²⁷ Aynı defter, vr.111/a-111/b.

cemâatten alınan vergilerden, bu cemâatlerin tarımla uğraştıkları görülmektedir. Yine, bu iki cemâatin Antalya kalesi muhafazasında hizmette bulunmaları karşılığında avârizdan muâf tutuldukları anlaşılmaktadır.¹²⁸

(15). **Kürd Yörükleri Cemâati**: 1530-31 tarihinde Antalya kalesi müstahfizlarının timârı olan cemâat 13 hâne olup, 212 akçe vergi ödemekteydi.¹²⁹ 1588 yılında ise, 19 hâne ve 17 mücerred olan cemâatten alınan vergiler 800 akçe olmuştur. Cemâat, bu tarihte de timâra verilmiştir.¹³⁰

(16). **Devlethân Oğlanları ve Dolâ Cemâatleri**: 1530-31 tarihli defterde, her iki cemâatin vergileri birlikte kaydedilmiştir. Bu tarihte, defterde nüfusu kaydedilmeyen cemâatler, Antalya kalesi müstahfizlarının timârı olup, 260 akçe vergi ödemekteydiler.¹³¹ 1588'de ise, sancakta Dolâ Cemâati'nin yer almadığı görülmektedir. Bu tarihte, Antalya kalesi merdlerinin timârı olan Devlethân Oğlanları Cemâati 5 nefer olup, resm-i bennâk ve mücerred, resm-i arûs ve bâd-ı hevâ vergileri 100 akçeydi.¹³²

(17). **Beycük Cemâati**: Antalya kalesi müstahfizlarının timârı olan cemâat, 1530-31'de 287 hâne, 27 mücerred, 5 kara, 1 mecnûn ve 1 ma'lûlden ibaretti. Cemâatin vergileri bu tarihte 980 akçe idi.¹³³ 1588'de ise, yine Antalya kalesi merd ve topçularının timârı olan cemâat, 359 nefer ve 190 hâne olup, 11.745 akçe vergi ödemekteydi. Cemâatin bu tarihte tarım yaptığı, alınan vergilerden anlaşılmaktadır.¹³⁴

(18). **Zeytûn Köyü'ndeki Urbân Cemâati**: Tapû-Tahrîr Defterleri'nde "Cemâat-i Urbân der karye-i Zeytûn" şeklinde geçen cemâat, XVI. yüzyılın ilk yarısında sancakbeyi hasları arasındadır. Cemâat, gerek II. Bâyezîd'in ölümünden sonra yazılan defterde ve gerekse 1530-31 tarihli

¹²⁸ Aynı defter, vr.89/b,109/b.

¹²⁹ BOA.TD. No:166, s.584.

¹³⁰ TKGM.KK. No:107, vr.79/b.

¹³¹ BOA.TD. No:166, s.585.

¹³² TKGM.KK. No:107, vr.81/b.

¹³³ BOA.TD. No:166, s.585.

¹³⁴ TKGM.KK. No:107, vr.104/b-107/a.

defterde 40 hâne, 4 mücerred, 2 kara ve 3 meremmetci olarak görülmektedir. Düden suyu'nda görevli olan meremmetciler, II. Bâyezîd'in hükmüyle avâz-ı divâniyeden muâf tutulmuşlardır. Her iki deftere göre de cemâatin resm-i bennâk, resm-i agnâm, cürm-ü cinâyet ve bâd-ı hevâ vergileri 2000 akçedir.¹³⁵

1588 yılında cemâatin sancakbeyi haslarından ayrılarak, Mustafa'nın timârında olduğu görülmektedir. Kürt nahiyesi'ndeki cemâat, bu tarihte 75 nefer ve 41 hâne olup, resm-i bennâk ve mücerred, resm-i arûs, cürm-ü cinâyet ve bâd-ı hevâ vergileri 1000 akçe idi.¹³⁶

(19). **Arıklar Cemâati**: 1530-31 tarihinde timâra tahsis edilen cemâat 7 hânedir. Cemâatin vergileri defterde Kîçiköprü köyü'nün hâsılı ile birlikte 3500 akçe olarak gösterilmiştir.¹³⁷ XVI. yüzyılın ikinci yarısında defterlerde cemâatle ilgili bir kayıt bulunmamaktadır.

(20). **Karalar Cemâati**: XVI. yüzyılın ilk yarısında defterlerde cemâatin kaydına rastlanılmamıştır. 1588 tarihli deftere göre, Antalya şehri'nde oturan cemâat padişah hasları arasındadır. Cemâat, Antalya İskelesi'ne tabidir. 66 bennâk ve 7 mücerred olan cemâatin resm-i bennâk ve mücerred, cürm-ü cinâyet ve bâd-ı hevâ vergileri 1000 akçedir.¹³⁸

(21). **Sarı Resûller Cemâati**: Yüzyılın ilk yarısında kaydı bulunmayan cemâat, 1588'de Anadolu Vilâyeti Çavuşlarından Sinan Çavuş'un timârına dahildir. Bu tarihte 23 nefer, 9 hâne olan cemâatin resm-i bennâk, resm-i arûs ve bâd-ı hevâ vergileri 400 akçedir.¹³⁹

(22). **Cullâhlar (Kâncılar) Cemâati**: 1588'de mezkûr Sinan Çavuş'un timârı olan, 28 nefer ve 16 hânedен oluşan cemâatin resm-i bennâk ve mücerred, resm-i arûs ve bâd-ı hevâ vergileri 200 akçedir.¹⁴⁰ Yüzyılın ilk yarısında cemâate dair bir bilgi bulunmamaktadır.

¹³⁵ BOA.MAD. No:253, s.30; BOA.TD. No:166, s.578.

¹³⁶ TKGM.KK. No:107, vr.83/a-83/b.

¹³⁷ BOA.TD. No:166, s.582.

¹³⁸ TKGM.KK. No:107, vr.85/a-85/b.

¹³⁹ Aynı defter, vr.82/b-83/a.

¹⁴⁰ Aynı defter, vr.82/b.

(23). **Sığırılı Cemâati:** Kundu köyü civarında, Düden suyu kenarında bulunan cemâate dair yüzyılın ilk yarısında herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. 1588'de 5 hâne olan cemâatin resm-i bennâk ve mücerred, resm-i arûs, cürm-ü cinâyet ve bâd-ı hevâ vergileri 300 akçedir.¹⁴¹

Bu cemâatlerden başka XVI. yüzyılda Antalya kazası'nda, 1530-31 tarihinde Eşekciyân, Deveciyân, Doğancıyân, Ziftciyân ve üç adet küreciyân cemâati ile İneşe, Umûrbeleni, Arabî, Boğazak, Karatay, Tıradık, İstavras, Sancaklar ve Kargucak köyleri'ndeki üç yörük cemâati, Geriş Cemâati'nden hisse, Emîrgâzi köyü'ndeki Halil Işık ve İbrahim b. Bektâş Bölükleri bulunuyordu. Bu cemâat ve bölükler 393 hâne, 42 mücerred, 1 kara, 2 imam, 2 sipâhî, 3 meremmetci, 1 dâ'î-i pâdişah, 1 a'mâ ve 3 muâftan ibaret olup, bunlardan alınan vergiler 4810 akçe idi.¹⁴² 1588 yılında ise kazada, daha önce belirttiğimiz cemâatlerin dışında yine Eşekciyân, Ziftciyân, Deveciyân, 3 adet Küreciyân, Yörükân, Kürekiyân Cemâatleri, Geriş Cemâati'nden hisse ile İbrahim v. Bektâş ve Halil Işık Bölükleri bulunuyordu. Bu tarihte 284 nefer ve 153 hâne olan cemâat ve bölüklerden alınan vergiler 4349 akçedir.¹⁴³

Karahisâr-ı Teke Kazası'ndaki Cemâatler :

(1).**Serik Yörükleri Cemâati:** Konar-göçer Yörük tâifesi'nden¹⁴⁴ olan cemâate XVI. yüzyılın ilk yarısında 14 cemâat tabidir. Yüzyılın ilk yarısında sancakbeyi hasları arasında olan bu cemâatler Sarutiri, Kemerik, Abanos, Kelemen, İsalâr, Menteşe, Elciler, Düztuş, İğdir, Çörti Kökez, Tarıtiri, Civit (?), Çörti ve İvaz Fakih Cemâatleri'dir. 1530-31 tarihinde 1224 hâne, 142 mücerred, 7 imam, 1 müderris, 2 meremmetci,

¹⁴¹ Aynı defter, vr.83/a.

¹⁴² BOA.TD. No:166, s.576,579,580,583; XVI. yüzyılın ilk yarısında Antalya kazası'nda bulunan bu cemâatlerin bir kısmı, II. Bâyezîd'den sonra yazılan defterde de yer almaktadır. 1530-31 tarihli defterle benzerlik gösteren cemâatlerin nüfus ve vergi gelirleri için bkz. BOA.MAD. No:253, s.3,4,5,19,36,37,39,80,102.

¹⁴³ TKGM.KK. No:107, vr.17/a-b,66/b,67/a,80/b,82/a,92/a-b,110/a,112/a.

¹⁴⁴ C.Türkay, a.g.e., s.671.

4 muhassıl, 11 kara, 1 merd-i hisâr ve 1 a'mâdan ibaret olan Serik Yörükleri'ne tabi cemâatlerin ödedikleri vergiler 30.000 akçedir.¹⁴⁵

Yüzyılın ikinci yarısında Nişancı haslarına tahsis edilen¹⁴⁶ Serik Yörükleri'ne, 1588'de Yörükân-ı Serik, İğdir, Mentеше, Çörti, Taritiri, Kökez, İvaz Fakih, Düztuş, Kelemen, Akınlar, Civit (?), Kemercik, Sarular, İsâlar ve Abanos Cemâatleri tabidir. Bu tarihte cemâatler 2563 nefer ve 1200 hâne olup, resm-i bennâk ve mücerred, resm-i agnâm, resm-i arûs ve bâd-ı hevâ vergileri 32.000 akçedir.¹⁴⁷

XVI. yüzyılda Serik Yörükleri'ne tabi cemâatler içinde en kalabalık olanları Taritiri ve İğdir Cemâatleri'dir. Gerek II. Bâyezid'in ölümünden sonra yazılan defterde¹⁴⁸ ve gerekse 1530-31 tarihli defterde¹⁴⁹ 71 hâne, 3 mücerred ve 1 karadan ibaret olan Taritiri Cemâati, yüzyılın ikinci yarısında büyük bir artış göstererek 1588'de 611 nefer ve 326 hâne olmuştur.¹⁵⁰ XV. ve XVI. yüzyıllarda sancağa ait Tapû-Tahrîr Defterleri'nde Karahîsâr-ı Teke veya Kaş'a tabi gösterilen¹⁵¹ İğdir Cemâati ise, yüzyılın ilk yarısında 1530-31 tarihinde 264 hâne, 43 mücerred, 2 kara ve 2 muâftan ibaret iken,¹⁵² 1588'de 272 nefer ve 148 hâne olmuştur.¹⁵³

¹⁴⁵ Serik Yörükleri'ne tabi cemâatler, defterde cemâatlerin sonunda verilen "Yekûn"dan farklı olarak, yapılan toplamda 1224 hâne, 142 mücerred, 4 imam, 1 müderris, 4 muhassıl, 11 kara ve 1 a'mâ çıkmıştır. (Bkz. BOA.TD. No:166, s.591-592); II. Bâyezid'in ölümünden sonra yazıldığı anlaşılan defter eksik olması nedeniyle, Serik Yörükleri'ne tabi cemâatlerin onikisi yer almaktadır. Defterde Çörti ve İvaz Fakih Cemâatleri bulunmamaktadır. Cemâatlerin nüfus durumları 1530-31 tarihli defterle hemen hemen aynıdır. (Bkz. BOA.MAD. No:253, s.1-2, 8-16).

¹⁴⁶ Bu konuda bkz. dipnot:64.

¹⁴⁷ Cemâatler, yapılan toplamda 2573 nefer ve 1269 hâne çıkmıştır. Cemâatlere dair geniş bilgi için bkz. TKGM.KK. No:107, vr.172/b-187/a.

¹⁴⁸ BOA.MAD. No:253, s.1-2.

¹⁴⁹ BOA.TD. No:166, s.592.

¹⁵⁰ TKGM.KK. No:107, vr.175/b-178/a.

¹⁵¹ BOA.TD. No:166, s.591; BOA.MAD. No:253, s.16; BOA.TD. No:14, s.270; BOA.MAD. No:14, vr.142/a.

¹⁵² BOA.TD. No:166, s.591.

¹⁵³ TKGM.KK. No:107, vr.172/b-174/a.

Oğuzların Üç-Ok koluna mensup olan İğdir Aşireti'nin izlerini Anadolu'nun birçok bölgesinde görmekteyiz. Aşiretin Anadolu'da yayıldığı alanlar arşiv kayıtlarından tespit edilebilmektedir. Yörük tâifesi'nden olan ve belgelerde İğdir, İğdirli (İğdirli) isimleriyle geçen cemâatin Anadolu'daki yayılma alanları Teke, Hamid, İçel, Tarsus ve Erzurum Sancaklarıdır.¹⁵⁴ İncelediğimiz dönem olan XVI. yüzyılda Teke Sancağı'nda İğdir ismini taşıyan beş köy ve bir nahije ile İğdirhisârı isminde bir köy bulunmaktaydı.¹⁵⁵ XVI. yüzyıla ait arşiv kayıtları, Teke ve Hamid Sancakları'nda İğdir Cemâati'nin diğer cemâatlere oranla daha kalabalık ve etkin olduğunu göstermektedir.

(2). **Karkın Cemâati:** Konar-göçer Türkmen Yörükânı tâifesi'nden olan cemâat, Merdisi Aşireti'ndendir.¹⁵⁶ 1530-31 tarihinde padişah hasları arasında olan cemâatten 220 akçe vergi tahsil edilmiştir. Bu tarihte cemâat 15 hâne ve 1 sipâhî-zâdeden oluşmaktadır.¹⁵⁷ 1588'de timâra ayrılan cemâat 20 nefer ve 9 hânedir. Cemâatin resm-i bennâk ve mücerred, resm-i arûs ve bâd-ı hevâ vergileri bu tarihte 310 akçeye yükselmiştir.¹⁵⁸

(3). **Tıradık Yörükleri Cemâati:** Yörük tâifesi'nden olan cemâat, 1530-31'de timâra tahsis edilmiştir. Bu tarihte 90 hâne, 8 mücerred, 1 kara, 1 şeyh, 1 meremmetci ve 2 sipâhîden ibaret olan cemâatin vergileri 2000 akçedir.¹⁵⁹ 1588 yılında, 70 nefer ve 56 hâne olan cemâatin resm-i bennâk ve mücerred, resm-i arûs, cürm-ü cinâyet ve bâd-ı hevâ vergilerinden oluşan 2000 akçelik geliri timâra verilmiştir.¹⁶⁰

¹⁵⁴ B.Flemming, *a.g.e.*, s.98; C.Türkay, *a.g.e.*, s.428.

¹⁵⁵ BOA.TD. No:166, s.582,583,593,605; TKGM.KK. No:107, vr.46/a, 87/b, 141/b, 142/b,160/a,239/b; BOA.TD. No:107, s.23,34,59; BOA.MAD. No:152, vr.139/b; TKGM.KK. No:315, vr.5/b; B.Flemming, *a.g.e.*, s.99; F.Sümer, *Oğuzlar*, s.357.

¹⁵⁶ Cemâatin Anadolu'daki yayılma alanları için bkz. C.Türkay, *a.g.e.*, s.491-492.

¹⁵⁷ BOA.TD. No:166, s.591.

¹⁵⁸ TKGM.KK. No:107, vr.194/b-195/a.

¹⁵⁹ BOA.TD. No:166, s.592.

¹⁶⁰ TKGM.KK. No:107, vr.148/b.

(4). **Merdanlar Cemâati**: XVI. yüzyılda timâra tahsis edilen cemâat, 1530-31'de 37 hâne ve 2 mücerred olup, 450 akçe vergi ödemekteydi.¹⁶¹ 1588'de ise resm-i bennâk ve mücerred, cürm-ü cinâyet, deşt-bânî ve bâd-ı hevâ vergileri 550 akçe olan cemâatin vergi mükellefi nüfusu 36 nefer ve 16 hânedir.¹⁶²

(5). **Çay-ı Diğer Köyü'ndeki Yörük Cemâati**: Bağovası nahiyesi'ne tabi Çay-ı diğer köyü'nde oturan cemâat, köy ile birlikte timâra tahsis edilmiş olup, 1530-31'de ödediği vergiler 8174 akçedir. Cemâat, bu tarihte 54 hâne ve 9 mücerredir.¹⁶³ 1588 yılında ise, Der-gâh-ı Âli Çavuşlarından Mehmed Çavuş'un zeâmetinde olan cemâatin, köy ile birlikte tahsil edilen vergileri 8022 akçeye düşmüştür. 1588'de cemâat 125 nefer ve 65 hânedenden ibarettir.¹⁶⁴

(6). **Emirhân Yörükleri Cemâati**: Konar-göçer Türkmen tâifesi'nden olan cemâat, Ca'ber Türkmen Aşireti'ndendir.¹⁶⁵ XVI. yüzyılın ikinci yarısında kaydına rastlanılmayan cemâat, 1530-31'de 31 hâne ve 2 mücerredir. Bu tarihte cemâatten alınan vergiler 750 akçedir.¹⁶⁶

(7). **Çarıklar Cemâati**: Yüzyılın ikinci yarısında kaydına rastlanılmayan cemâat, 1530-31'de timâra tahsis edilmiştir. Bu tarihte 10 hâne ve 1 mücerred olan cemâatten tahsil edilen vergiler 230 akçedir.¹⁶⁷

(8). **Küreciyân Cemâati**: Türkmen Yörükânı tâifesi'nden¹⁶⁸ olan cemâat, 1530-31 tarihinde timâra tahsis edilmiştir. Bu tarihte 24 hâne ve 3 mücerred olan cemâatten 600 akçe vergi tahsil edilmiştir.¹⁶⁹ 1588

¹⁶¹ BOA.TD. No:166, s.593.

¹⁶² TKGM.KK. No:107, vr.163/a.

¹⁶³ BOA.TD. No:166, s.593.

¹⁶⁴ TKGM.KK. No:107, vr.199/a-200/a.

¹⁶⁵ C.Türkay, *a.g.e.*, s.351.

¹⁶⁶ BOA.TD. No:166, s.594.

¹⁶⁷ Aynı defter, s.596.

¹⁶⁸ C.Türkay, *a.g.e.*, s.566.

¹⁶⁹ BOA.TD. No:166, s.593.

yılında ise 27 nefer ve 13 hânedan oluşan cemâatin resm-i bennâk ve mücerred, cürm-ü cinâyet ve bâd-ı hevâ vergileri 650 akçe olmuştur.¹⁷⁰

Elmalı Kazası'ndaki Cemâatler :

(1). **Çardığın Cemâati**: Sancakbeyi hasları arasında olan¹⁷¹ cemâate, 1530-31'de Kara Çardığın, Gümüşdiğin, Belân Bölükleri ile Kaş Cemâati tabidir. Bu tarihte 342 hâne, 14 mücerred, 3 imam, 6 kara ve 2 meremmetciden oluşan cemâatin vergileri 10.000 akçedir.¹⁷² 1588 yılında ise cemâate, Kara Çardığın, Gümüşdiğin, Belân Bölükleri ile Mekri kazası'nda sakin Kara Çardığın ve Kaş (Kızılcakeçilü) Cemâatleri tabidir. Bu tarihte 277 nefer ve 173 hâne olan cemâatin resm-i bennâk ve mücerred, resm-i arûs ve bâd-ı hevâ vergileri 19.000 akçeye yükselmiştir.¹⁷³

(2). **Karacalar Urbân Cemâati**: Defterlerde "Cemâat-i Urbân benâm-ı Karacalar" şeklinde geçen cemâat, II. Bâyezîd'in ölümünden sonra yazıldığı anlaşılan deftere göre, 78 bennâk, 2 mücerred, 3 imam, 3 kara ve 2 ma'lûlden ibaret olup, resm-i bennâk, resm-i agnâm, cürm-ü cinâyet, resm-i arûs ve bâd-ı hevâ vergileri 3000 akçedir.¹⁷⁴ Cemâat, yüzyılın ilk yarısında sancakbeyi hasları arasındadır. 1530-31'de yine 3000 akçe vergi ödeyen cemâatin 87 hâne, 2 mücerred, 1 imam, 3 kara ve 1 ma'lûlden ibaret olduğu görülmektedir.¹⁷⁵ Yüzyılın ikinci yarısında vergileri 3880 akçeye yükselen cemâat, timâra verilmiştir. 1588'de cemâatin 110 nefer ve 64 hâne olduğu görülmektedir.¹⁷⁶

¹⁷⁰ TKGM.KK. No:107, vr.163/a-163/b.

¹⁷¹ H. 15 Ramazan 964 / M. 12 Temmuz 1557 tarihli kayıttan Elmalı kazası'na tabi Çardığın Cemâati'nin 10.000 akçelik vergi hâsılının Teke Sancakbeyi Bâli Bey'in hasları arasında olduğu anlaşılmaktadır. (Bkz. BOA.Rüznâme, No:8, s.244).

¹⁷² Cemâat ve bölüklerin, yapılan toplamda 348 hâne, 14 mücerred, 2 imam, 6 kara, 1 meremmetci, 1 ma'lûl, 1 mecnûn, 1 kötürüm ve 3 muhassıldan ibaret olduğu anlaşılmaktadır. (Bkz. BOA.TD. No:166, s.599).

¹⁷³ TKGM.KK. No:107, vr.61/a-62/b.

¹⁷⁴ BOA.MAD. No:253, s.94-95.

¹⁷⁵ BOA.TD. No:166, s.599.

¹⁷⁶ TKGM.KK. No:107, vr.226/a-227/a.

(3). **Geriş ve Hisârderesi Cemâatleri:** Ozânlar köyü'nde oturan cemâatler yüzyılın ilk yarısında sancakbeyi hasları arasında yer almaktadır. Alınan vergiler cemâatlerin tarımla uğraştığını göstermektedir. Yüzyılın ilk yarısında II. Bâyezîd'in ölümünden sonra yazıldığı anlaşılan deftere göre,¹⁷⁷ Hisârderesi Cemâati 2 çift, 35 nîm, 20 bennâk, 1 merd, 4 kara ve 1 kötürüm, Geriş Cemâati ise 45 nîm, 5 bennâk ve 1 a'mâ'dan oluşmaktadır. 1530-31'de¹⁷⁸ Geriş Cemâati 70 hâne ve 1 a'mâ, Hisârderesi Cemâati ise 57 hâne, 1 mücerred, 4 kara ve 1 kötürümden ibarettir. Yüzyılın ilk yarısına ait her iki defterde de cemâatlerden alınan vergiler 11.890 akçe olarak gösterilmiştir.

1588 yılında timâra tahsis edilen cemâatler 100 nefer ve 56 hâne olup, vergileri 7000 akçeye düşmüştür. Defterde nüfus durumları ayrı ayrı belirtilmeyen cemâatler bu tarihte de Ozânlar köyü'nde oturmakta ve tarımla uğraşmaktadır.¹⁷⁹

(4). **Yazır Cemâati:** Yörük tâifesi'ndendir.¹⁸⁰ Teke Sancağı'nda Yazır Cemâati siyah ve sarı sıfatları ile iki kola ayrılmıştır.¹⁸¹ Ayrıca Elmalı'ya tabi Ürküt köyü'nde de bu cemâatin diğer bir kolu yaşamaktadır.¹⁸² Bunlardan başka, bölgede Yazır ismini taşıyan bir köy ve bir mezrea bulunmaktadır.¹⁸³ Bütün bunlar Hamid Sancağı'nda olduğu gibi, Teke Sancağı'nda da önemli oranda bir Yazır topluluğunun yerleşmiş olduğunu göstermektedir.

XVI. yüzyılın ilk yarısında 1530-31 tarihinde sancakta Yazır ismini taşıyan bir cemâat bulunmaktadır. Bu da Saruca Yazır Cemâati'dir. Timâra tahsis edilen cemâatin vergileri defterde Ürküt köyü ve Gebrân

¹⁷⁷ BOA.TD. No:253, s.88-90.

¹⁷⁸ BOA.TD. No:166, s.599.

¹⁷⁹ TKGM.KK. No:107, vr.225/b-226/a.

¹⁸⁰ Cemâatin bulunduğu sancaklar için bkz. C.Türkay, *a.g.e.*, s.769; F.Sümer, *Oğuzlar*, s.242.

¹⁸¹ TKGM.KK. No:107, vr.214/a,214/b.

¹⁸² Aynı defter, vr.213/b.

¹⁸³ Aynı defter, vr.17/b,41/b; BOA.TD. No:166, s.576,578.

Cemâati¹⁸⁴ ile birlikte 14.000 akçe olarak gösterilmiştir. Cemâat, bu tarihte 47 hâne, 2 mücerred, 3 kara ve 1 kötürümden ibarettir.¹⁸⁵ 1588'de ise, sancakta Elmalı kazası'nda yeralan Yazır-ı Siyâh ve Saruca Yazır Cemâatleri 161 nefer ve 81 hânedir. Ürküt köyü ve bu köyde oturan diğer Yazır ve Saruca Yazır Cemâatleriyle¹⁸⁶ birlikte sancaktaki Yazır Cemâatleri'nin ödedikleri vergiler 12.000 akçedir. XVI. yüzyılda gelirleri timâra tahsis edilen cemâatlerin tarımla uğraştığı alınan vergilerden anlaşılmaktadır.¹⁸⁷

XVI yüzyılda Elmalı kazası'nda bu cemâatlerin dışında, 1530-31'de Doğâncıyân, Finike Reâyâsı, Bağköy Gebrânı, Hallâcân, Ürküt Köyü Gebrânı, Alacadağ ve Çâylu Cemâatleri ile Finike şehri'ndeki cemâat yeralmaktaydı. Bu cemâatler 171 hâne, 4 mücerred, 1 kara, 1 imam, 1 kethüdâ, 1 lâl (dilsiz), 1 tolcu ve 1 cüzhândan ibaret olup, ödedikleri vergiler 29.527 akçe idi.¹⁸⁸ 1588 yılında ise kazada Çâylu, Finike Reâyâsı, Gebrân, Hallâcân ve Doğâncıyân Cemâatleri bulunuyordu. 115 nefer ve 66 hâne olan bu 5 cemâatin vergileri ise 23.144 akçe idi.¹⁸⁹

Kaş Kazası'ndaki Cemâatler :

(1). **Sarular Cemâati:** Türkmen tâifesi'nden olan cemâat, timâra tahsis edilmiştir. 1530-31'de 192 hâne, 19 mücerred, 6 kara, 4 muâf ve 1 kötürümden ibaret cemâatin vergileri 5178 akçedir.¹⁹⁰ 1588'de 180 nefer ve 108 hâne olan cemâatin vergileri defterde Süleyman ve Kayaluca Cemâatleri'nin hâsılı ile birlikte 8000 akçe olarak gösterilmiştir.¹⁹¹

¹⁸⁴ Gebrân Cemâati 1530-31'de 10 hânedir. (Bkz. Aynı defter, s.601).

¹⁸⁵ Aynı defter, s.601.

¹⁸⁶ Ürküt köyü ve bu köyde oturan diğer Yazır ve Saruca Yazır Cemâatleri 42 nefer ve 30 hânedir. (Bkz. TKGM.KK. No:107, vr.213/b-214/a).

¹⁸⁷ Sancaktaki Yazır ismini taşıyan cemâatler hakkında geniş bilgi için bkz. Aynı defter, vr.213/b-215/a.

¹⁸⁸ Bu cemâatler için bkz. BOA.TD. No:166, s.598,599,601; Ayrıca bkz. BOA.MAD. No:253, s.92,93,95,97.

¹⁸⁹ TKGM.KK. No:107, vr.217/a-b, 223/a-b,225/a-b,229/a.

¹⁹⁰ BOA.TD. No:166, s.605.

¹⁹¹ TKGM.KK. No:107, vr.231/b-232/b,234/a.

(2). **Süleyman Cemâati**: Timâra tahsis edilen cemâat, 1530-31'de 178 hâne, 1 mücerred ve 4 karadan,¹⁹² 1588'de ise 104 nefer ve 60 hâneneden oluşmaktadır.¹⁹³ Cemâatten alınan vergiler 1530-31'de 4536 akçedir.

(3). **Kayaluca Cemâati**: Timâra tahsis edilen cemâat, 1530-31'de 222 hâne, 10 mücerred, 4 kara, 2 meremmetci ve 1 muâftan,¹⁹⁴ 1588'de ise 130 nefer ve 79 hâneneden oluşmaktadır.¹⁹⁵ 1530-31'de cemâatten alınan vergiler 5988 akçedir.

(4). **Kelemen Cemâati**: Timâra tahsis edilen cemâat, 1530-31'de 116 hâne, 7 mücerred, 3 kara ve 1 muâf,¹⁹⁶ 1588'de ise 61 nefer ve 43 hânedir.¹⁹⁷ Cemâatten alınan vergiler 1530-31'de 3400, 1588'de ise 3000 akçedir.

(5). **Ceriler Cemâati**: Timâra tahsis edilen cemâat, 1530-31'de 56 hâne, 5 mücerred, 1 kara ve 1 a'mâ'dan ibaret olup, 3000 akçe vergi ödemekteydi.¹⁹⁸ 1588'de ise 54 nefer ve 27 hâne olan cemâatin vergileri 3000 akçedir.¹⁹⁹

(6). **Bayındır Cemâati**: Teke, Hamid ve Menteşe Sancakları'ndaki yörükler arasında Bayındır adını taşıyan bazı küçük cemâatlere rastlanmaktadır.²⁰⁰ Teke'deki Bayındır isimli cemâatlerden biri Bayındır Elsüz-Piri, diğeri ise Tülü-Bayındır şeklinde zikredilmektedir. Bayındır Elsüz-Piri, 1530-31'de 45 hâne, 1 mücerred, 1 kara ve 3 muâftan ibaret olup, 2200 akçe vergi ödemekteydi.²⁰¹ 1588'de ise 37 nefer ve 16 hâne

¹⁹² BOA.TD. No:166, s.605.

¹⁹³ TKGM.KK. No:107, vr.234/b-235/a.

¹⁹⁴ BOA.TD. No:166, s.605.

¹⁹⁵ TKGM.KK. No:107, vr.233/a-234/a.

¹⁹⁶ BOA.TD. No:166, s.605.

¹⁹⁷ TKGM.KK. No:107, vr.234/a-b.

¹⁹⁸ BOA.TD. No:166, s.605.

¹⁹⁹ TKGM.KK. No:107, vr.234/b-235/a.

²⁰⁰ F.Sümer, *Oğuzlar*, s.318.

²⁰¹ BOA.TD. No:166, s.605.

olan cemâatin vergileri 2100 akçeye düşmüştür.²⁰² 1530-31'de 35 hâne, 2 mücerred ve 3 kara, 1588'de ise 25 nefer ve 11 hâne olan Tülü-Bayındır Cemâati'nden alınan vergiler 1530-31'de 2200 akçe, 1588'de ise 2000 akçedir.²⁰³

XVI. yüzyılda Kaş kazası'nda bu cemâatlerin dışında, 1530-31'de Kayırdona, Dolâşalı, Kaş Yörükleri, Kethüdâ-i Kaş, Çavdır, Çavdır-ı diğ̃er ve Beymelik Cemâatleri bulunuyordu. Bu cemâatlere ilaveten 1588'de kazada, 1530-31'de köy olarak geçen Koçaklu Cemâati de yer almaktaydı. 1530-31'de 50 hâne, 19 mücerred, 7 kara ve 1 imam, 1588'de ise 341 nefer ve 198 hâne olan cemâatlerin vergileri 1530-31'de 14.774 akçe, 1588'de ise 11.359 akçedir.²⁰⁴

Kalkanlı Kazası'ndaki Cemâatler :

(1). **Kavacık Yörükleri Cemâati:** Padişah hasları arasında olan cemâat 1530-31'de 24 hâne, 4 mücerred ve 2 sipâhî-zâdeden ibaret olup, ödediği vergiler 550 akçedir.²⁰⁵ 1588 yılında ise 500 akçe vergi ödeyen cemâatin 18 nefer ve 13 hâne olduğu görülmektedir.²⁰⁶

(2). **Kaş Yörükleri Cemâati:** Timâra tahsis edilen cemâat 1530-31'de 10 hâne, 1588'de ise 8 nefer ve 6 hânedir. Cemâatin vergileri, 1530-31'de 350 akçe, 1588'de ise 1000 akçedir.²⁰⁷

(3). **Pir Ali ve Dolâşa Cemâatleri:** Timâra tahsis edilen cemâate dair XVI. yüzyılın ilk yarısında defterlerde bir kayıt bulunmamaktadır. Yüzyılın ikinci yarısında 1588 yılında 20 nefer ve 10 hâne olan cemâatin vergileri 250 akçedir.²⁰⁸

²⁰² TKGM.KK. No:107, vr.237/a-b.

²⁰³ BOA.TD. No:166, s.606; TKGM.KK. No:107, vr.243/b-244/a.

²⁰⁴ Cemâatler için bkz. BOA.TD. No:166, s.605,606; TKGM.KK.No:107, vr.235/a-b, 237/b-239/a, 240/b-241/a,242/a.

²⁰⁵ BOA.TD. No:166, s.609.

²⁰⁶ TKGM.KK. No:107, vr.40/a.

²⁰⁷ BOA.TD. No:166, s.610; TKGM.KK. No:107, vr.251/b.

²⁰⁸ TKGM.KK. No:107, vr.257/a-257/b.

(4). **Karakeçilü Yörükleri Cemâati**: XVI. yüzyılın ilk yarısına ait defterlerde cemâatle ilgili bir kayda rastlanılmamaktadır. 28 Mayıs 1568 tarihli bir hükümde, Karaman'da bir sipâhînin raiyyeti olan cemâatin, 20-30 yılı aşkın bir süredir Teke Sancağı'nda oturduğu bildirilmektedir. Cemâatin, on yılı geçen bir süredir Teke Sancağı'nda oturması nedeniyle Defter-i Cedîd'de Teke Sancağı'na kaydedilmesi istenmektedir.²⁰⁹

XVI. yüzyılın ikinci yarısında 1588 tarihli defterde cemâatle ilgili bir kayıt bulunmaktadır. Bu tarihte padişah hasları arasında yeralan cemâat 137 nefer ve 69 hâne olup, resm-i bennâk ve mücerred, âdet-i agnâm, cürm-ü cinâyet ve bâd-ı hevâ vergileri 6055 akçedir.²¹⁰

XVI. yüzyılın ilk yarısına ait II. Bâyezîd'in ölümünden sonra yazıldığı anlaşılan eksiklikler ve karışıklıklar bulunan deftere göre,²¹¹ sancakta 56 cemâat ve 5 bölük bulunmaktaydı. Sözkonusu bu cemâat ve bölüklerden 12 cemâat ve 2 bölük Antalya kazası'nda, 31 cemâat Karahisâr-ı Teke kazası'nda, 12 cemâat ve 3 bölük Elmalı kazası'nda, 1 cemâat ise Kaş kazası'nda bulunmaktaydı. Bu tarihte, sancaktaki cemâat ve bölüklerden tahsil edilen vergiler 195.472 akçe idi. Bu meblağın 33.000 akçesi Antalya, 95.676 akçesi Karahisâr-ı Teke, 51.067 akçesi Elmalı ve 15.729 akçesi ise Kaş kazası'ndaki cemâatlerden tahsil edilmişti. Fakat, defterde eksiklik ve karışıklıklar bulunduğu için sancaktaki cemâatlerin nüfus ve ödedikleri vergilere dair verdiğimiz rakamlar çok sağlıklı değildir. Çünkü, bu defterle birbirine yakın tarihlerde tutulmuş olan 1530-31 tarihli defteri karşılaştırdığımızda, cemâatlerin nüfus ve ödedikleri vergilere dair verilen rakamların hemen hemen aynı oldukları görülmektedir. 1530-31 tarihli defterde sancaktaki cemâatlerin sayısı 128²¹² olarak gösterilmiştir. Eksik olan bu defterde ise, sancaktaki cemâatlerin sayısı 56 cemâat ve 5 bölük çıkmaktadır. Bu rakamlar oldukça düşüktür. Halbuki, sancaktaki cemâat sayısının 1530-31 tarihli defterle hemen hemen aynı olması gerekmektedir. Bu nedenle, sancaktaki cemâ-

²⁰⁹ BOA.Mühimme, C.7, s.521/1496 (Gurre-i Zi'l-hicce 975); A.Refik, *a.g.e.*, Belge no:20, s.11.

²¹⁰ TKGM.KK. No:107, vr.39/a-40/a.

²¹¹ BOA.MAD. No:253.

²¹² 1530-31 tarihli deftere göre, sancakta yeralan 128 cemâatin 5'i bölüktür. Bunların 2'si Antalya, 3'ü ise Elmalı kazası'nda bulunmaktadır.

atlerle ilgili yukarıda verdiğimiz rakamların daha yüksek olması gerektiğini ve 1530-31 tarihli defterin yüzyılın ilk yarısında sancaktaki cemâatlerin durumunu daha iyi yansıttığını söyleyebiliriz.

1530-31 tarihli deftere göre sancakta, biraz önce de ifade ettiğimiz gibi, 128 cemâat bulunmaktaydı. Bu cemâatlerin 75'i Antalya, 23'ü Karahisâr-ı Teke, 16'sı Elmalı, 13'ü Kaş ve 1'i ise Kalkanlu kazası'nda idi.²¹³ Bu tarihte, sancaktaki cemâatlerden tahsil edilen vergiler 288.528 akçe idi. Bunun 135.511 akçesi Antalya, 42.424 akçesi Karahisâr-ı Teke, 68.417 akçesi Elmalı, 41.276 akçesi Kaş ve 900 akçesi ise Kalkanlu kazası'ndaki cemâatlerden tahsil edilmişti.

XVI. yüzyılın ikinci yarısında 1588 yılında,²¹⁴ sancaktaki cemâat sayısının yüzyılın ilk yarısına göre arttığı görülmektedir. Bu tarihte sancakta, 137 cemâat ve cemâatlerin alt bölümleri olan 5 bölük bulunmaktaydı. Bu cemâat ve bölüklerden 85 cemâat ve 2 bölük Antalya, 20 cemâat Karahisâr-ı Teke, 12 cemâat ve 3 bölük Elmalı, 15 cemâat Kaş ve 5 cemâat ise Kalkanlu kazası'nda bulunuyordu. 1588 yılında, sancaktaki cemâat ve bölüklerden tahsil edilen vergiler 272.060 akçe idi. Bunun 126.240 akçesi Antalya, 43.532 akçesi Karahisâr-ı Teke, 65.024 akçesi Elmalı, 29.459 akçesi Kaş ve 7805 akçesi ise Kalkanlu kazası'ndaki cemâat ve bölüklere ait vergiler idi.

Sonuç olarak, nüfus ve vergi durumları hakkında bilgiler verdiğimiz sancaktaki cemâatler, 1530-31 tarihinde 6549 hâne, 530 mücerred, 97 kara, 30 imam, 8 şeyh, 2 kethüdâ, 18 meremmetci, 29 sipâhî, 3 sipâhîzâde, 3 dâ'î, 12 muâf, 1 merd-i hisâr, 4 muhassıl, 1 müderris, 1 tolci, 1 cüzhân, 1 lâl (dilsiz), 4 a'mâ, 2 mecnûn, 5 kötürüm ve 7 ma'lûlden ibaretti. Bu tarihte sancaktaki cemâatlerin tahminî nüfusu²¹⁵ 33.504 olarak tespit edilmiştir. 1588 yılında ise 5150'si hâne olmak üzere 9841 nefer olan konar-göçer cemâatlerin tahminî nüfusu 30.441 olarak bulunmuştur. Aradan geçen süre zarfında cemâatlerin nüfusunda %10 civarında bir azalma olmuştur.

²¹³ BOA.TD. No:166, s.590,597,604,608,610.

²¹⁴ 1588 yılına ait olan defter için bkz. TKGM.KK. No:107.

²¹⁵ Cemâatlerin tahminî nüfusu, hâne sayısı 5 katsayısı ile çarpılıp, buna diğer nüfusun eklenmesi ile tespit edilmiştir.

Sancaktaki konar-göçerlerin nüfusunda meydana gelen azalmayı, sadece, bazı konar-göçer grupların XVI. yüzyılın ikinci yarısında yerleşik hayata geçmesiyle açıklamak mümkün değildir. Nüfustaki bu azalmanın başka nedenleri de olmalıdır. Örneğin, konar-göçerlerin köprü yapımında, maden işletmelerinde görevlendirilmeleri, "avâız-ı divâniye ve tekâlif-i örfiyyeden muâf olmak üzere" derbent ve geçitleri korumakla yükümlü tutulmaları gibi nedenlerle sık sık başka bölgelere gittikleri, bu bakımdan bağlı oldukları sancakta geçici de olsa sayılarının azaldığı görülmektedir. İşte biz de, konar-göçer nüfustaki azalmanın, sancaktaki bazı konar-göçer grupların bu tarihte sancak dışında geçici bir görevle görevlendirilmelerinden kaynaklandığını tahmin etmekteyiz. Fakat, bu konuda kesin bir yargıda bulunmamızı sağlayacak bir kayıt mevcut değildir.

Sancaktaki konar-göçer nüfusun azalmasına gerekçe olabilecek bir diğer husus olarak, devletin zaman zaman izlediği sürgün ve iskân politikası da akla gelmektedir. XVI. yüzyılda sancakta meydana gelen isyan ve karışıklıklar sonucunda bazı konar-göçer grupların zaman zaman sürgün edilerek, başka yerlere yerleştirildikleri bilinmektedir. İşte, 1588 yılında cemâatlerin nüfusunda meydana gelen azalmanın bir nedeni olarak da, sancaktaki bazı konar-göçerlerin bu tarihte başka yerlere sürgün edilmiş olmaları gösterilebilir.

Bilindiği üzere konar-göçerler, genellikle geçimlerini hayvancılıkla sağlıyorlar ve çobanlık yapıyorlardı. Dolayısıyla, bunlardan alınan vergilerin başında, belgelerde "âdet-i agnâm" veya "resm-i agnâm" şeklinde geçen koyun resmi geliyordu. Bu vergi, konar-göçerlerden, her iki koyun için bir akçe olmak üzere genellikle nakit olarak tahsil ediliyordu. Verginin nakit olarak alınması, İmparatorluk dahilindeki konar-göçer grupların, genel olarak padişah, sancakbeyi veya diğer haslara yazılmasına neden olmuştur. Böylece, nakit olarak alınan bu verginin, aynı alınan vergilere göre tahsili ve has sahiplerinin hazinesine intikali oğünkü koşullar düşünüldüğünde daha kolay olmuştur. Ayrıca, konar-göçer gruplar padişah ve sancakbeyi haslarına bağlanarak daha kolay bir şekilde "zabt u rabt", yani denetim altına alınmak istenmiştir.

XVI. yüzyılın ilk yarısında timâr ve zeâmetlere tahsis edilen cemâatlerin âdet-i agnâm gelirleri timâr ve zeâmet sahiplerinin tasarrufunda bulunurken, yüzyılın ikinci yarısında bu vergi gelirinin timâr ve zeâ-

met sahiplerinin tasarruflarından alınarak mukâtaaya verildiği görülmektedir.

Sonuç olarak konar-göçer cemâatlerin nüfus ve ödedikleri vergilere dair bilgi verdiğimiz Teke yöresi'ndeki yarı-göçebe yaşayış tarzı günümüze kadar süregelmiştir.